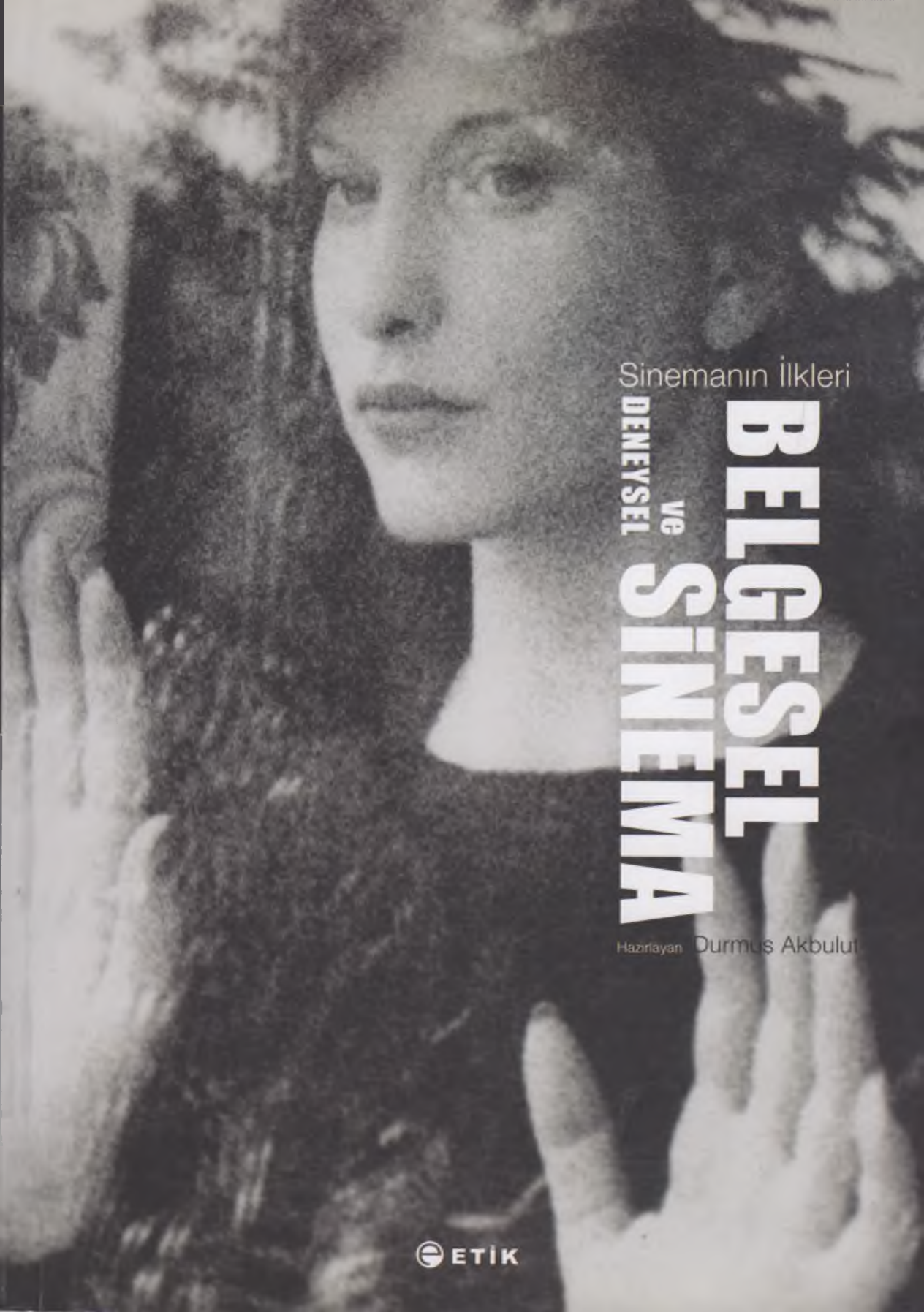

Sinemanın İlkleri

BELGESEL ve DENEYSEL SİNEMA

Hazırlayan Durmuş Akbulut

ETİK

SİNEMANIN İLKLERİ

BELGESEL VE DENEYSEL SİNEMA

Hazırlayan DURMUŞ AKBULUT

ETİK

© SİNEMANIN İLKLERİ: BELGESEL ve DENEYSEL SİNEMA-Durmuş Akbulut

Yayın Yönetmeni
Medet Daş

Kapak ve İç Tasarım
İmajin

Düzelti
Burcu Cinkara

Birinci Basım
Nisan 2012

Baskı ve Cilt
Barış Matbaası, Barış Matbaa Mücellit Ali Laçin
Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi C.Blok No:291Topkapı-İstanbul
Tel : (0212) 674 85 28 Fax : (0212) 674 85 29
(Sertifika No : 12037)

© Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, kitabı yayınlayan ETİK YAYINLARI'nın ve yazarın izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz. Kaynak gösterilerek kısa alıntılar yapılabilir; aksi durumlar yayıncı ya da yazarın iznine bağlıdır.

ISBN: 978-975-8565-80-1

Yayıncı Sertifika No: 10510
ADA BASIM YAYIN VE TANITIM TİC. LTD. ŞTİ.

ETİK YAYINLARI
Ankara Cad. 31/4-5 Cağaloğlu 34110, İstanbul
Tel: 212 511 63 91-92 Faks: 212 511 62 99
www.kare-etik.com e-mail: info@kare-etik.com

İÇİNDEKİLER

Belgesel Sinema: Öncüler	9
Flaherty ve Kuzeyli Nanook	11
Grierson ve İngiliz Belgesel Hareketi	21
Dzigo Vertov ve Kameralı Adam	27
Propaganda	40
İradenin Zaferi	43
Neden Savaşıyoruz	52
Kent Senfonileri	57
Deneysel Sinema	83
Sürrealistler ve Dadacılar	93
Zaman Çizelgesi	117

60	Berlin: Bir Kent Senfonisi
66	Karlar Altında Moskova
71	Nice Hakkında
75	Manhatta
77	Sadece Saatler
79	Las Hurdes
88	Maya Deren
97	Bunuel ve Dali
104	René Clair

Her şey merakla başladı...
Beynin kendi hafızasına kaydettiği görüntüleri yeniden görünür kılma merakı, önce resimle başladı. Resim, başlangıcından itibaren hikaye anlatmayı, aynı öyküyü çeşitlendirmeyi, ders vermeyi, kayıt tutmayı, haz yaratmayı ve tarif etmeyi hedefledi. Zamanla, hikaye anlatmanın gerçekçilik boyutu ağırlık kazandı. İnandırıcılık, beraberinde mükemmellik kaygısını getirdi. Ressamlar, insanı ve doğayı kusursuz yansıtmanın izini sürdü. Ancak araya giren "insan eli", doğanın kusursuzluğunu taklitte her zaman yetersiz kaldı... ve sinema doğdu.

ÖNSÖZ

Sinemanın İlkleri aslında 2009 yılında belgesel olarak başlamış bir proje. Toplam beş bölüm halinde hazırladığım belgesel aynı yıl DVD olarak bir film şirketi tarafından piyasaya sürülmüştü. Belgesel, ismini epeydir duyduğumuz ama izleme olanağı bulamadığımız çok sayıda ilk filme yer veriyordu. Yapımların o dönem için iyi tepkiler aldığını, hatta bazı sinema okullarının arşivlerine dahil edildiğini en azından şimdi biliyorum. Söz konusu belgeselleri kitaplaştırma fikri de esasen bu ve benzeri ilginin bir sonucu olarak ortaya çıktı. 2010 yılındaysa yine Sinemanın İlkleri adı altında, toplam altı kitabı kapsayan bir çalışmaya başlama kararı aldım. Tüm çalışma 2012 yılında tamamlandığında ortaya, belgesellerden çok daha farklı, çok daha geniş, en azından mesleği sinema olmayanlar için tatmin edici altı kitap çıktı. Profesyonel olarak sinemayla uğraşanlar ya da sinema öğrencileri bu tür eserler karşısında beklentilerini genelde yüksek tuttukları için ilk başta umduklarını bulamayabilirler. Zira Sinemanın İlkleri ne bir sinemasal kuram adına yola çıkıyor ne de sinema diline yeni öneriler getiriyor. Kaldı ki bunu yapmak, sinemacıların dışında kalan, sosyal bilimlerle disiplinlerarası meşgul akademisyenlerin ya da araştırmacıların işidir kanımca. Bu anlamda, Sinemanın İlkleri, basit ancak hep boş kalmış bir yeri dolduruyor. Öncelikle tüm kitapların 1880-1945 yılları arasını kapsadığını, bazen referans olarak 1880 öncesini de ele aldığını belirtmekte yarar var.

Yedinci sanatın siyah-beyaz dönemini, sesli filmlere geçiş evresini, arayışları, denemeleri, aykırılıkları, sansürü, propagandayı ve artık unutulup giden isimleri/filmleri çarpıcı ayrıntı ve anekdotlarla sunan Sinemanın İlkleri; pratik bir dille yazılmış, didaktik söylem biçiminden tamamen uzak, sinemasal anlatım pratiğiyle kaleme alınmış, yedinci sanatın yaklaşık ilk altmış yılını belgesel film tadında önümüze getiren bir tür sinemasal rehber. Seriyi oluşturan *Film Başlıyor, Amerikan Sineması, Avrupa Sineması, Belgesel ve Deneysel Sinema, Korku Sineması* ve *Erotik Sinema*, birbirinden tamamen bağımsız kitaplar olmakla birlikte, kaçınılmaz olarak ortak bazı kodları kullanıyorlar; bazı filmler, olaylar ya da kişiler farklı biçimlerde bir diğer kitabın da konusu olabiliyor. Ancak temelde, her biri kendi sınırına ve kronolojik akışına sahip.

Altı kitabı kapsayan bu çalışma, yazım aşaması dışında, kullandığı görsel malzemeyle de epey farklı. Görselleri bulmak, seçmek, yazışmak, temizlemek ve yerleştirmek en az metinlerin yazımı kadar zahmetli oldu. Ama bu konuda aradığım desteği büyük oranda bulduğum için keyifli bir süreç yaşadığımı da itiraf etmeliyim. Bu nedenle, teknik ya da görsel destek veren, aşağıda belirttiğim, tüm kişi ve kurumlara buradan teşekkürlerimi sunuyorum:

American Film Institut (AFI), Lone Pine Film History Museum, Enstitut Lumiere, Pathé Arşivi, ARS, Pauline Duclaud-Lacoste, Cinémathéque Française, Cinematheque Melies, Library of Congress (ABD), ADAGP Paris, British Pathé, Conrad Wolf College of Film, Universal (Orlando), MGM, Digital Kültür, Çekirdek Film, Tiglon, İde Yapım, Burcu Cinkara, Hakan Tunçer, Erkan Serçe, Stefan Nolte, Tezcan Kıldıran.

Durmuş Akbulut,
İstanbul, 2012

BELGESEL SİNEMA

Üçüncü İskender Köprüsü

ÖNCÜLER
Flaherty, Grierson, Vertov

Belgesel sinemaya hiç kimse tam ve net bir doğum belgesi biçemez. Türün kendi sınırları hala ne kadar muğlak ve genişse, başlangıcı da bir o kadar tartışmalıdır. Ancak, belki sinemasal perspektiflerden bakıldığında ve yedinci sanatın gelişimine uygun bir yol çizildiğinde, 1920'lerin başı, gerçek anlamda belgeselin başladığı dönem olarak pekala nitelenebilir. Ama elbette yirmili yıllara gelene dek belgesel belli bir oluşum süreci yaşamıştı. Lumière Kardeşler ve Edison, on dokuzuncu yüzyıl sonundan Birinci Dünya Savaşına dek yüzlerce film çekmişti ve neredeyse tamamı bir ya da birkaç sahneden oluşuyordu. Süreleri de bazen bir dakikayı geç-

miyordu. Lumière Kardeşler ve Edison'ın, hayatı olduğu gibi kaydeden kamerası doğal olarak belgeselin de kamerasıydı.

Yirminci yüzyılın başlarında, bu kez haber filmleri (newsreel) ve "travelog" adı verilen gezi-seyahat filmleri ağırlık kazandı. Avrupa'da, haber-aktüel filmlerin birçoğu, Lumière Kardeşler'in devamı sayılan Pathé Kardeşler tarafından çekildi. Bunlar genellikle tek makaralık filmlerdi ve hiçbir kurguya dayanmıyordu. Birinci Dünya Savaşı yıllarında cephede çekilen haber filmleri, genelde olaylar yaşanıp bittikten sonra, olay mekanının çekimini ve sonrasını kapsıyordu. Ama yine de, 1907 yılında Amerika'da belgesel olarak nitelenebilecek bir film çekilebilmişti. Polonya asıllı Yahudi bir göçmen olan Sigmund Lubin, *The Unwritten Law (Yazılmamış Kanun, 1907)* adında tek makaralık kurgulanmış bir belgesele imza atmıştı. Kıskançlığın ürünü bir cinayetin perde arkasını ve gerçekleşme anını yeniden canlandıran film, günümüzde, televizyonların vazgeçilmezi olan "kurgu-haber belgesel" türünün de öncüsü sayılmaktadır.

1914 yılında, yine Amerika'da, bu kez büyük oranda modern belgeselin habercisi bir film çekilmişti. Yönetmen Edward S. Curtis imzalı *In the Land of the Head Hunters (Kafa Avcıları Diyarında, 1914)*, Kanada'da yaşayan yerli bir kabilenin gündelik yaşamını belgeliyordu. Bir kısmı kurgusal olarak çekilen film, aynı zamanda; egzotik görüntüleri ve kurmaca sahneleriyle, belgeselle melodram arasında sinemasal bir türe de işaret ediyordu.

Nanook Of The North

Flaherty ve Kuzeyli Nanook (1922)

Belgesel sinema 1920'li yılların başında yavaş yavaş gerçek kimliğini bulmaya başlar. Bu türün en önemli ilk filmi olarak kabul edilen 1922 yapımı *Nanook of the North (Kuzeyli Nanook/Eskimo Nanook),* modern anlamda belgeselin birçok açıdan başlangıcını temsil eder. Yönetmenliğini Robert Flaherty'nin yaptığı film, Alaska ve Kanada'da, gerçek mekanlarda çekilmişti; kutupta yaşayan Inuit Eskimolarının gündelik ve sosyal yaşamlarını çarpıcı ayrıntılarla anlatıyordu.

Robert Flaherty, *Nanook*'u daha önce de çekmiş ancak, bir kaza sonucu ham filmlerin neredeyse tamamı yanmıştı. Bu nedenle, 1920'de, Quebec'te Fransız asıllı bir kürk firmasının desteğiyle yeniden çekimlere başlamıştı.

Robert Flaherty

Flaherty, Quebec'in kuzeyinde bulunan Hudson Koyunda ve Alaska'da bir yılı aşkın bir süre çekim yapar. Gerçek adı Allakariallak olan ve Flaherty'nin Nanook (Inuit dilinde kutup ayısı demek) adını verdiği başkarakterin ailesi üzerinden anlatılan hikaye; kutupların zor şartlarında doğaya karşı mücadele veren vahşi-ilkel yaşama ve onun yarattığı insan tipine derin göndermelerde bulunur. Flaherty, Nanook ve ailesinin yaşadığı geleneksel Eskimo evi iglo'yu bir anlamda yeniden kurdurur. İgloda yaşayan bir Eskimo ailesinin ev içi aktivitesini gösterebilmek için, kardan evin üst kısmını bilerek açık bıraktırır. Nanook'un fok ve hayvan avcılığını kurgulanmış karelerle filme çeker. Aslında Flaherty, filminde gerçeği olduğu gibi ve adeta habersizmişçesine yansıtan görüntüler sunsa da, tamamına yakını kurgulanmış, kostümlü çekimlerden oluşmaktadır. Normalde Nanook, tüfekle avlanmasına karşın, eline, atalarının kullandığı geleneksel av aletleri tutuşturulmuş, kostümü de buna uygun ayarlanmıştır. Baş karakter Nanook'un karısı ve oğluna ait sahnelerin tamamı önceden planlanmış ve Nanook'a nasıl hareket etmesi gerektiği önceden söylenmiştir.

Nanook Of The North

Nanook Of The North

Esasen, Flaherty'nin kendisi, Inuit kültürüne, buna bağlı olarak, kapitalizm ve makineleşmenin ulaşamadığı yerli kültürlere ilgi duyan biridir. Avrupa kültürünü ve bu ilk dönemde Amerika'da hala filizleri bulunan Anglo-Sakson kültürünü büyük oranda beslemiş olan Jean-Jacques Rousseau'nun doğa ve insan konusundaki romantik-aydınlanmacı fikirleri, Flaherty' nin kamerasında "soylu vahşi" kavramını da bir anlamda görselleştirir. Flaherty'nin, Nanook ve ailesini 1920 yılına ait kostümlerle değil de, on dokuzuncu yüzyıldan kalma geleneksel kostüm ve av aletleriyle gösterme kaygısı, yerlileri doğanın el değmemiş bir parçası olarak görmek isteyen Batılı romantik bakış açısının ciddi bir izleyici kitlesi oluşturuyor olmasından kaynaklanıyordu. Bu anlamda, *Kuzeyli Nanook,* her şeyiyle romantik-realist bir bakışın filmidir.

"...Her şeye rağmen Flaherty, yerlileri geleneksel kostümler giymeye ve filmin aktörleri olmaya ikna eder."

Nanook Of The North

Filmin montajı 1922 yılında tamamlanır ancak Flaherty, büyük dağıtım firması bulmakta zorlanır. Hollywood şirketleri filmin başarısından emin değildir. Sonunda, bağımsız bir şirket olan Pathé Exchange filmi dağıtmayı kabul eder. Film aynı yıl gösterime girer ve büyük başarı elde eder. Bunun üzerine Paramount, Flaherty'nin Samoa adalarına gitmesi ve orada benzer bir film çekmesi için destek olur. Bu destek üzerine, *Moana* adını vereceği filmini çekmek üzere 1923'de Samoa'ya giden Flaherty, orada, batı kültürüne her anlamda adapte olmuş yerlilerle karşılaşır. Her şeye rağmen Flaherty, yerlileri geleneksel kostümler giymeye ve filmin aktörleri olmaya ikna eder. Acı veren dövme sahnelerinden, eriştirme ritüellerine dek çok sayıda canlandırma yapılır ancak çekimler, beklenen süreyi neredeyse üç kat aşar. Derken *Moana*, 1926'da tamamlanıp dağıtıma girdiğinde *Nanook*'un başarısının yarısını bile elde edemez.

Yine de Robert Flaherty, 1934 'de, İrlanda açıklarındaki Aran Adasında çektiği *Man of Aran (Aranlı Adam)* adlı bir filmle yeniden adından söz ettirmeyi başarır. Aran halkının doğaya karşı verdiği çetin mücadele, köpekbalığı avı sahneleriyle canlı bir şekilde anlatılır. İngiliz eleştirmen, kuramcı ve belgesel yönetmeni John Grierson ve yazar-yönetmen Paul Rotha; Flaherty'nin *Aranlı Adam*'la sadece yaşamı normal akışında belgelemediğini, aynı zamanda belgeseli, bir sanat yapıtı olarak geliştirdiğini dile getirirler. Ancak, Büyük Buhranın yaşandığı otuzlu yıllarda; Flaherty'nin, insanın çetin ve "acımasız" yaşama karşı verdiği mücadeleyi filmleriyle "romantikleştirmesi ve yumuşatması", sol eğilimli birçok sinemacı ve eleştirmeni rahatsız edecektir.

Aranlı Adam

Otlak, Çekimde Verilen Mola

Flaherty'nin *Kuzeyli Nanook*'la gösterdiği başarı, başka yönetmenleri de harekete geçirir. İkisi de yapımcı ve yönetmen olan Ernest Schoedsack ve Merian Cooper, *Nanook*'tan üç yıl sonra kendi belgesellerini çekerler. İkilinin *Grass: A Nation's Battle fo Life (Otlak: Bir Halkın Yaşam Savaşı, 1925)* adlı belgesel filmi, Paramount tarafından desteklenir. Film, İranlı göçebe bir topluluğun (Bahtiyari aşireti), sürüleri için otlak arayışını ve yaşadıkları çetin hatta tehlikeli göçün öyküsüne odaklanır. *Otlak,* gösterildiği andan itibaren büyük bir ilgiyle karşılaşır.

"Flaherty'nin, insanın çetin ve "acımasız" yaşama karşı verdiği mücadeleyi filmleriyle "romantikleştirmesi ve yumuşatması", sol eğilimli birçok sinemacı ve eleştirmeni rahatsız edecektir."

Chang

İkilinin bir sonraki filmi, macera kokan bir tür seyahat belgeseli olur. Tayland ormanlarında çekilen *Chang: A Drama of the Wilderness (Chang: Yabanıl Bir Drama, 1927)*, Siyamlı yoksul bir ailenin, balta girmemiş ormandaki gündelik yaşam mücadelesini anlatan 64 dakikalık bir yapımdır.

Chang'ın başarısından etkilenen Schoedsack ve Cooper ikilisinin altı ay sonra çekecekleri film, tamamen kurgusal ancak yine egzotizm ve yabanıllık kokan bir yapım olacaktır: 1933'de çektikleri *King Kong*, belgeselcilerin gözünden dev bir gorili, tekrar tekrar çekilecek bir kurgu-film temasını, dünya sinemasına armağan eder.

Soldan sağa: Merian C. Cooper, Marguerite E. Harrison, Ernest B. Schoedsack

Yönetmen C. Cooper ve Schoedsack, Otlak belgeselini çekmek için İran'a gitmeden önce Ankara'ya uğrarlar. Resimde, o dönemki yol arkadaşları gazeteci Marguerite E. Harrison'la, Ankara'da, Türk kahvesi eşliğinde nargile içmektedirler.

"Belgesel fikri, asla bir film fikri değildir. Aksine, halkın eğitimi için yeni bir fikirdir."

John Grierson, 1942

Grierson ve İngiliz Belgesel Hareketi

Flaherty'nin ***Kuzeyli Nanook***'u İskoç asıllı belgesel yönetmeni, yapımcı ve film eleştirmeni John Grierson'u da harekete geçirir. İngiliz Belgesel Hareketi (1930-1940) olarak bilinen grubun kurucusu Grierson, epeydir sinema sanatının toplumla ilişkisine dair yazılar yazan biridir aynı zamanda. Film yapma fikrini de, tüm yaşamı boyunca peşinden koşacağı temel bir teze dayandırır: demokratik sanayi toplumunda sosyal çatışmalar nasıl yönetilir.

Kurgusal olmayan "sinema yapımları" için "belgesel" (fr. documentaire) sözcüğünü ilk kullanan ve böylece türe adını veren biri olarak Grierson, sinemanın (temelde belgesel sinemanın) temel prensiplerini ve nasıl algılanması gerektiğini de yazılarında duyurmaya başlar. Ona göre sinema, bir sanat eseri gibi görülmemelidir. Zira, öncelikle bir iletişim biçimi olan sinema, sosyolojik bir araç olarak, modern dünyanın karmaşıklığını anlaşılır kılmalıdır. Bu nedenle, sinemacının amacı bilgilendirmek, eğitmek ve insanlık durumunu ortaya koymak olmalıdır. Sinema, sanatın hizmetinde olmak zorunda değildir. Tam tersi; ekonominin, politikanın, ideolojinin ve ahlakın hizmetine girmelidir. Grierson'un bu ve benzeri fikirleri, onunla aynı dönemde film yapan Eisenstein ve Flaherty'yi de derinden etkileyecektir. Öyle ki Flaherty, kısa bir süre de olsa, İngiliz Belgesel Hareketi içinde yer alır ve Grierson'un yapımcılığında filmler çeker.

john grierson

Balıkçı Tekneleri

Grierson, yönetmenlikten çok işin yapımcılık kısmıyla ilgilenir ancak yine de kendi yönettiği bir filmi vardır. 1929'da çektiği *Drifters (Balıkçı Tekneleri)* sessiz sinemanın 61 dakikalık en hatırlanası belgesellerinden biri olarak literatüre geçer. Kuzey Denizindeki ringa balığı avcılığının öyküsünü anlatan *Drifters,* görüntülerin ritmik bindirmesi, biçimsel montaj ve kurgu tekniğiyle modernist ve avangart bir film olarak kabul edilir. Eleştirmenlerden iyi not alan, ticari olarak da başarısını kanıtlayan yapım, hemen devamında, Grierson'ın, İngiliz Belgesel Hareketini başlatmasının da itici gücü olur.

Belgesel Hareket, İmparatorluk Pazarlama Dairesine (Empire Marketing Board) bağlı bir okul olarak 1930'da başlar. John Grierson'un başkanlık ettiği harekete, dönemin genç, eğitimli, çoğu orta sınıftan gelme liberal görüşlü yönetmenleri katılır. Arthur Elton, Basil Wright, Edgar Anstey, Stuart Legg, Paul Rotha, Harry Watt, Alberto Cavalcanti, Humphrey Jennings, Benjamin Britten ve Robert Flaherty gibi isimlerden oluşan Belgesel Hareket, 1936'da farklı kollara ayrılsa da, üyeleri, hareketin prensiplerine bağlı filmler yapmayı sürdürürler.

İngiliz Belgesel Harketinin En Gözde Yönetmenlerinden Humphrey Jennings, 1934, ayakta sağdaki

Birçoğu, kırklı yıllarda, İkinci Dünya Savaşının gölgesinde, belgesel sinemanın önemli örneklerine imza atar. Basil Wright ve Harry Watt'ın 1936 yapımı, İngiliz posta servisindeki insan ve makinenin birlikteliğini anlatan *Night Mail (Gece Postası)* adlı filmi; yine Basil Wright'ın yönettiği, Sri Lanka halkının ileri sanayileşmeyle değişen ve yozlaşan geleneklerini mercek altına alan muhteşem belgeseli *Song of Ceylon (Seylan Şarkısı, 1934)* ve esasen Fransa'da yaşayan Brezilyalı yönetmen Alberto Cavalcanti'nin *Coal Face (Kömür Yüz, 1935)* adlı belgeseli, dönemin ekonomik ve sosyal zorluklarını çarpıcı karelerle mercek altına alan, İngiliz Belgesel Hareketine ait başyapıtlardan sadece birkaçıdır.

Belgesel Harekete dahil olan isimlerin çektiği filmler, tüm dünyanın, dolayısıyla sanayi devrimini en önce gerçekleştirmiş bir ülke olan İngiltere'nin içinde bulunduğu şartları hem yansıtan hem de öneriler getiren yapımlardı. Gerçekten de, yirmilerin sonunda başlayan ve otuzlu yıllar boyunca etkisini sürdüren Büyük Buhran, insanları farklı sosyoekonomik modeller aramaya bir anlamda mecbur bırakmıştı. Öyle ki, özellikle İngiltere'de, azımsanmayacak sayıda insan, sosyalizmin hatta komünizmin mümkün olabileceğini dahi düşünüyordu. Ancak, İkinci Dünya Savaşının patlak vermesi, tüm algı ve olasılıkları değiştirecektir. Belgesel Hareket de bu durumdan kaçınılmaz olarak etkilenir. Savaş sonrasındaysa yeni bir dünya düzeni ve yeni bir sinema doğar.

Grierson, İkinci Dünya Savaşının ayak seslerinin duyulması ve grubun farklı kollara dağılmasından sonra, 1939 'da, İngiltere'den ayrılıp Kanada'ya yerleşir. Orada, devletin de desteğiyle Kanada Ulusal Film Dairesini kurar ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında çekilen Kanada yapımı çok sayıda propaganda belgeselini bizzat yönetir. Geride çok sayıda belgesel yapım ve ödül bırakan John Grierson, 1972'de, 74 yaşında hayata veda eder.

"Otuzlu yıllarda özellikle İngiltere'de, azımsanmayacak sayıda insan, sosyalizmin hatta komünizmin mümkün olabileceğini dahi düşünüyordu. Ancak, İkinci Dünya Savaşının patlak vermesi, tüm algı ve olasılıkları değiştirir. Belgeselciler de bu değişime ayak uydurmak zorunda kalır."

1930'larda Londra, Gümrük Binası

DZİGA VERTOV ve KAMERALI ADAM

Boşuna Geçiş Aramayın
(bu film ara geçişler içermiyor)

Boşuna Senaryo Aramayın
(bu filmin senaryosu yok)

Boşuna Dekor ve Kostüm Aramayın
(bu filmde dekor ve oyuncu yok)

Kameralı Adam

Dziga Vertov (Denis Arkadiyeviç Kaufman), sinema tekniği, kurgusu ve teorisi konusunda geliştirdiği fikirlerle tüm dünyada sesini duyurmuş bir sinemacıdır. Aynı zamanda Sovyet ve Avrupa sinemasının en etkili kurgucularından biridir. *Kino-glaz (sinema-göz)* adını verdiği teorisine göre kamera, tıpkı insan gözü gibi bir enstrümandır ve gerçek yaşamın olaylarını kaydetmek için kullanılacak en iyi aygıttır. Vertov'un bu fikirleri, yirmili yılların realist ve belgesel sinemasını büyük oranda etkiler ve ileriye taşır. Geliştirdiği realist teoriyle özgün bir sinema dili yaratmayı amaçlarken; tiyatrodan ve stüdyonun yapaylığından arındırılmış bir sinemayı da işaret eder.

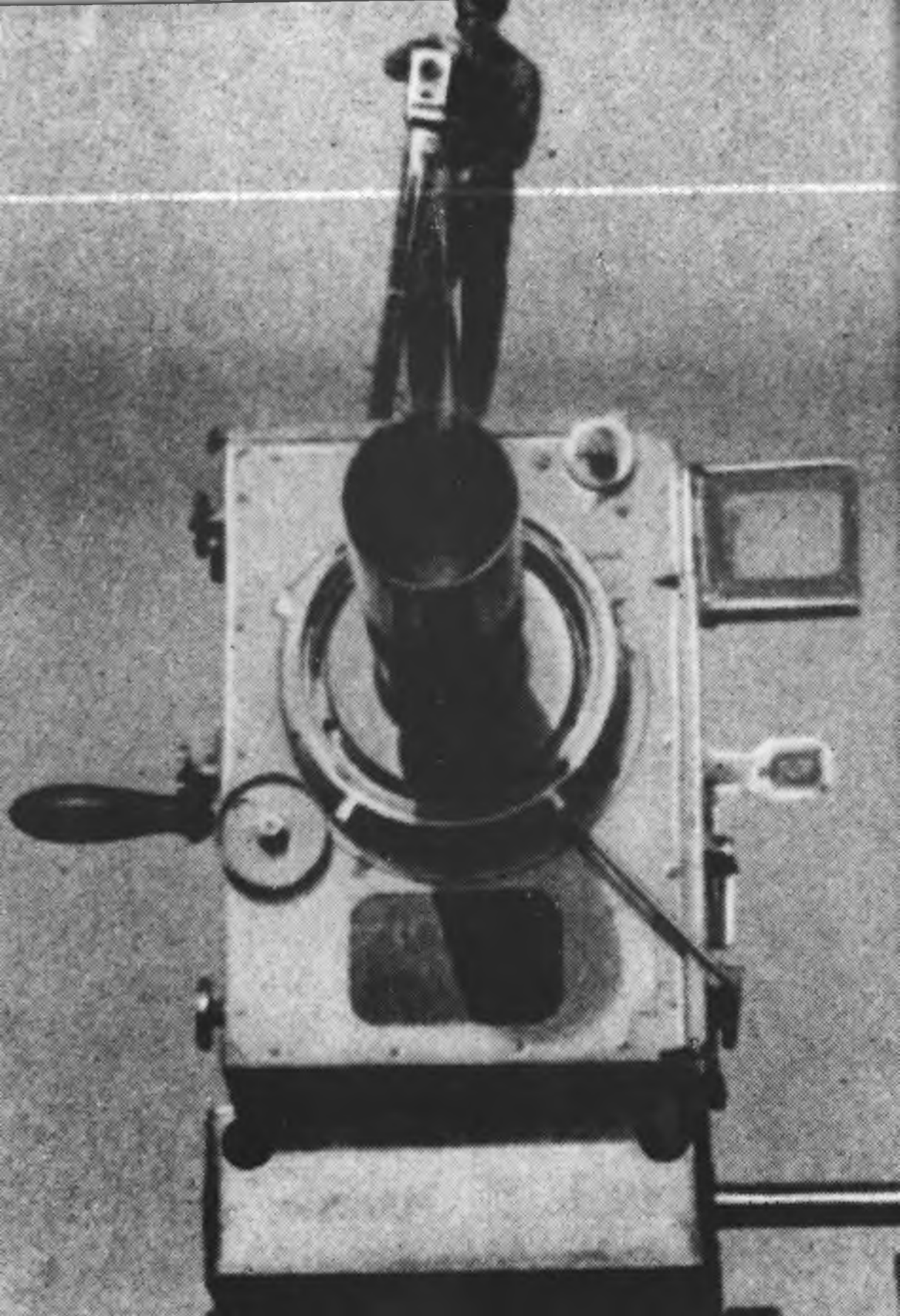
Dziga Vertov, ilk başlarda, haber görüntülerine dayandırdığı, sonradan kurgulanan yapımlara imza atar. 22 yaşına geldiğinde, devlete ait sinema dairesinin bir yönetmenidir artık. Bir sonraki yıl, *Kinoki (Sinema-Göz Grubu)* adında bir grup kurar. Grup, sık sık, filmlerdeki

tiyatro etkisini protesto eden bildiriler yayınlar. Vertov öncülüğündeki grup, 1922'de, *Kino-Pravda (Sinema-Gerçek)* adı altında haftalık haber görüntüleri yayınlamaya başlar. Vertov, burjuva söylemine neden karşı çıktığını göstermek için Moskova'nın barlarını, kafelerini, bazı büyük mağazaları, pazar yerlerini -çoğu kez izinsiz ve gizli kameraylafilme alır. Çektiği görüntüleri, daha sonra, farklı görüntülerle birlikte kurgulayarak *kino-pravda* serisi olarak gösterir. Seri, on dört gösterime kadar devam eder ancak Vertov'un git gide daha deneysel çalışmaya başlaması eleştirilere yol açar.

Ancak Vertov'u hep hatırlanır kılacak olan ve geliştirdiği teorileri en iyi yansıttığı belgesel film, 1929'da çektiği *Kameralı Adam* olacaktır. Senaryonun, profesyonel oyuncuların olmadığı ve özellikle istenmediği *Kameralı Adam*; Odesa'da yaşayanları sabahtan akşama dek, gündelik yaşamın tüm gerçekleriyle birlikte aktarır ve tüm yorum gücünü sadece kameraya bırakır.

Vertov, insan varlığının gerisinde uzanan şeyi, kamera-gözün kapasitesini kullanarak gerçek biçimde ve olduğu gibi yansıtma kaygısı güderken; tıpkı Flaherty ve Grierson'da olduğu gibi, bir "insan hikaye-anlatıcının" varlığının kaçınılmaz olduğunu da tamamen reddetmez. "Gerçeği, bütünden koparark, gerçeğin bazı bölümlerini göstermek yeterli değildir. Bu bölümler, tematik biçimde organize olmalıdır aynı zamanda; zira bölümlerin oluşturduğu bütün de bir gerçektir," derken, Flaherty'nin öne sürdüğü "sanatçının masum gözü" ve Grierson'un savı olan "gerçeğin yaratıcı uygulayımı" tezlerine yakın durduğunu gösterir aslında.

"Vertov, insan varlığının gerisinde uzanan şeyi, kamera-gözün kapasitesini kullanarak gerçek biçimde ve olduğu gibi yansıtma kaygısı güderken; tıpkı Flaherty ve Grierson'da olduğu gibi, bir "insan hikaye-anlatıcının" varlığının kaçınılmaz olduğunu da tamamen reddetmez. "

Kameralı Adam

Sinema-Göz Manifestosu

1. Drama halkın afyonudur.
2. Kahrolsun beyaz perdenin ölümsüz kralları ve kraliçeleri. Yaşasın sıradan, gündelik işlerin ölümlüleri!
3. Kahrolsun burjuva senaryoları!
4. Drama kapitalistlerin elinde ölümcül bir silahtır. Biz bu silahla devrimci duruşumuzu sergileyerek o silahı düşmanın elinden alacağız!
5. Modern drama eski dünyanın bir çöpü, devrimci gerçeğimizi eski biçimlere benzetme çabasıdır.
6. Kahrolsun günlük hayatımızın tiyatrolaştırılması. Bizi olduğumuz gibi yakalayıp çekin!
7. Senaryo uydurulmuş bir masaldır. Biz kendi hayatımız üzerine biçilen görüntülere boyun eğmeyeceğiz!
8. Herkes kendi işini yapsın, başkasının işini engellemesin! Sinemacının işi bizi, işimizi engellemeyecek bir şekilde çekmektir.
9. Yaşasın proleteryanın devrimci sinema-gözü!

Kurgu

Kameralı Adam (1929)

1.Jenerik
2.Giriş
3.Odada
4.Uyuyan Kent
5.Kameralı Adam İşe Gidiyor
6.Çekim Hayali
7.Kadının Uyanışı
8.Kentin Uyanışı
9.Uçaklar, Tramvaylar, Otobüsler
10.İşleyen Sanayi
11.Hareket Halindeki Kent
12.Gara Geliş
13.Felç Olmuş Yaşam
14.Kurgu Odası: Hayat Geri Dönüyor
15.Organize Yaşam
16.Göreceli Hareket
17.İmdat
18.İşçiler ve Burjuvalar
19.Çalışma Coşkusu
20.Enerji
21.İş Sonu, Boş Zamanlar
22.Kolektif Beden
23.Çinli Sihirbaz
24.Egzersiz
25.Sinemanın Zehri
26.Kilise Kiliseye Karşı
27.Görselleştirilmiş Ses
28.Salon ve Kamera
29.Zamanın ve Mekânın Fethi

Salon

GİRİŞ

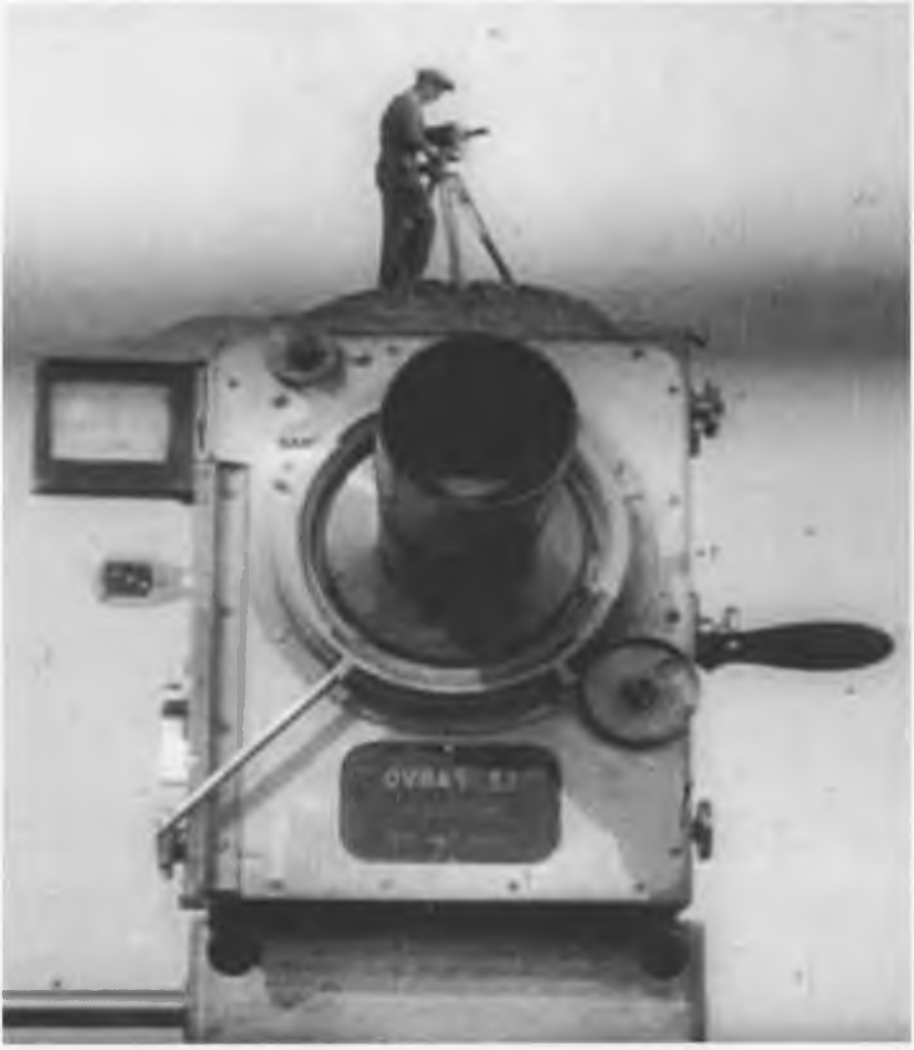
Her şey bir sinema salonunda başlar. Salon uzun süredir adeta canlıymış gibi varlığını sürdürmektedir. Kendini çeken bir kamera olduğundan, hatta içindeki projeksiyon odasından bile habersizdir. Salon, varlık nedeni olan perde arkasından yalıtılmış gibidir. Vertov, daha ilk görüntülerle birlikte perde arkasını, projeksiyon odası ve makinesini ayrıntılı biçimde gösterir. Bunu yaparken sinemayla aynı tekniği kullanır. Burada amaç izleyiciye bu sanatı ulaştıran nesne ve bireyleri tanıtarak, görsel bir sanat olan sinemanın kendi iç katmanlarını ayrıntılı bir biçimde yansıtmaktır. Burada izleyici, edilgen bir konumdadır. Herkes salonun oturma düzenine koşulsuz boyun eğer. Henüz sinemanın gücünün farkında değillerdir. Dahası, hiçbiri, Dziga Vertov'un yarattığı devrime hazır değildir. Giriş bölümünde, tüm kent sinemada toplanır. Vertov, devrimine başlamak için önce, hareketi tersine çevirecektir. Kamera salondan kaçacak ve biraz hava alacaktır. Ama ondan önce sinemadaki kalabalık, gerçeğe doğru küçük bir yolculuğa çıkacaktır.

Bir kadın yatağında uyumaktadır. Sabahın sisi henüz kalkmamış, işçiler henüz işe başlamamıştır. Fabrikalar henüz kapalı. Sokaklar bomboş. Vertov, burada, tıpkı Ruttmann'ın Berlin için yaptığı gibi, hala uyuyan bir kenti resmetmek ister. Kentin bu haliyle resmini çeken Vertov, ilk başta, vitrinlerdeki cansız mankenleri görüntüler. Amaç, insan varlığına dair bir iz yakalamaktır. Karma ve cansız planların oluşturduğu geçiş sahneleri, sanki "hareket" diye bir şeyden hiç haberdar değillermiş izlenimi yaratır. Benzeştirme, adeta sinemanın kendisini de dinlenmeye çekilmiş gibi göstermektedir. Zira Vertov, yazılarında sık sık, sıradan malzemelerin, becerikli kameramanların elinde bambaşka görüneceğinden söz eder.

İlk hareket başlamak üzeredir. Az sonra uzaktan gelen bir tren görülür. Trenin yaklaşmasıyla birlikte hareket algısı hız kazanır ve trenle aynı anda, uyuyan kadın da yatağından kalkar. Aralarındaki ilişki başlamıştır.

Vertov sineması, hareketle birlikte başlamıştır artık. Şimdiden birkaç plan çekilmiştir. Sıra, gerçekle sinema arasında bir bağ kurmada. Bu arada Vertov, sadece bilinen dünyanın değil, bizzat kendini de yansıtan bir sinemanın peşindedir. Bunu da paralel kurgu yöntemiyle yapar: Kaldırımlar, insan bedenleri, kamera objektifi ve görüntü netlik ayarları... Bu planlar bile gerçeklikten yalıtılmış planlar değildir. Tam tersi; birinin varlığı, diğerinin varlığıyla mümkündür. Birbirinden bağımsızmış gibi görünen kareler, yine birbirinden bağımsız ilerler ancak, tek bir sekansta düşünüldüğünde genel bir hareketi oluştururlar.

Kameralı Adam

PARALEL KURGU VE BİNDİRME

Planlar arasında belli bir bağ kurulmuş olsa da, bu aşamada, sinema ve gerçek henüz aynı noktada buluşmamıştır. Vertov, filmin başında, hangarlarından paralel biçimde çıkan trenleri görüntüler. Ardından, sürekli olarak birbirine paralel ama ters yönde ilerleyen, veya birbirini yatay olarak kesen tren ve tramvayları gösterir. Aynı anda, yol kenarındaki tüm aktiviteler de aynı paralellik ve kesişmeye uyum gösterir. Bazen bindirmeyle oluşturulan görüntü, temel anlamları dışında, başka göndermeleri de barındırır. Bir süre sonra kurgu hız kazanır. Hareket, adeta salgın gibi her yere yayılır ve her şey sinemanın bir metaforuna dönüşür... Manikür, dikiş, zincirleme iş bölümü, hareket halindeki trenler, pencereler, telefon hatları... hepsi bir kurgunun parçalarıdır. Bu andan itibaren sinema, kenti istila eder, varlığını her noktada gösterir. Bu andan itibaren hareket çok hızlanmış, sahneler birbiri üstüne son hızla binmeye başlamıştır. Her şey adeta tek bir planda birbirinin devamı gibidir. Sinema ve gerçek, tek bütündür artık. İşçilerle kurgu arasında; insanla kamera arasında sinema kendi yerini bulmuştur. Bu noktada sinema; canlıyla cansız arasında, insan gözüyle makine-göz arasında bir senteze dönüşür.

Kameralı Adam

Mercek Göz

YÜCELTME

Kameralı Adam, gerçeği olduğu gibi yansıtma görevini kusursuz biçimde tamamlamıştır. Geriye sadece, kitlelere ulaştırılması için çoğaltılması kalmıştır. Şimdi sıra, gerçeğin, izleyiciye aktarılmasında ve gerçeklik duygusunun yaratılmasındadır. Vertov'un filmi de, her anlamda bir bütünlük sağlaması için, kesin bir sona ihtiyaç duyar. Kameralı Adam şimdi, ilk çıkış noktasına, sinema salonuna dönmüştür. İzleyici, önce yönetmenin çektiği görüntüleri izlerken görülür. Ama kurgu, sinema salonundaki izleyiciyle, perdede oynayan görüntüyü birbirinden ayırır. Fakat tüm geçiş ve bağlantılar, yüzde yüz güvenli bir geçiş sunmaz. Her şey henüz birbirine doğrudan bağlı değildir. Telekomünikasyonda çalışan kadınların etkin olmaya ihtiyaçları vardır. Salonla ekran arasındaki sınır, henüz geçişe izin vermez... Ama kısa süre sonra yeni bir salgın başlar. İzleyici, ekranda gördükleriyle belirli bir bağ kurmaya başlar. Bu andan itibaren salon ve ekranın dünyası iletişime geçer. İzleyici, perdede akan maskesiz, gerçek dünyanın doğrudan alıcısıdır artık.

Vertov için final sahnesi, sinema-göz kuramının kusursuz bir uygulamasını sunar. Bir kameraman, hızlı bir şekilde çekim yaparak ilerler. Tam olarak, gerçekleşmiş bir ütopyaya karşılık gelir. Zaman ve mekan bir noktada birleşmiş ve kendi düzenlerini kurmuştur. Kalabalık, film makarası ve salonun projektörü kurgu sayesinde anlamlı bir bütünde buluşmuştur. Gerçek, gerçeğin kaydı ve gerçeğin kaydının gösterimi tek bir eylemde birleşmiştir.

PROPAGANDA

Alman Film Ekibi Savaşı Çekerken, 1918

Belgesel sinema, savaş dönemlerinde hiç olmadığı kadar başvurulan, iktidarların bir anda göz bebeği haline gelen bir tür olmuştur geçmişte. Propagandanın en etkili silahı olan belgesel, Birinci Dünya Savaşı yıllarında haber görüntülerinin basit ve düz biçimde kurgulanmasını kapsıyordu ve adı henüz "belgesel" değildi. Almanların 1917'de kurduğu UFA, ilk başta, sadece propaganda filmleri çekmeyi, Almanya'nın imajını düzeltmeyi amaçlıyordu. Alman generaller, şirin gözükmek için kameralara poz veriyor; Alman askerleri, güler yüzlü biçimde sivil halka yardım ederken görüntüleniyordu. Ancak Hitler'in iktidara gelişiyle, propaganda sineması, kalitesi yerlerde sürünen, safkan "beyin yıkama" filmleri üretmeye başlar. Derken, İkinci Dünya Savaşı arifesinde ve savaşın sürdüğü yıllarda, iki büyük rakip olan Almanya ve ABD, propaganda belgeselleri üzerinden ayrı bir savaş sürdürürler.

Leni Riefenstahl

İradenin Zaferi

Leni Riefenstahl: İradenin Zaferi

Nazi rejimi döneminde Alman sineması, Leni Riefenstahl'ın dışında kurgusal ya da belgesel, etkili hiçbir film üretemez. Ateşli bir Nazi taraftarı ve Hitler'in yakın dostu Riefenstahl, 1934 yılında Nürnberg'de düzenlenen Nazi Parti'sine ait kongreyi ve etkinlikleri belgelemek amacıyla, bizzat Hitler tarafından sipariş edilen bir belgesele imza atar: *Triumph des Willens (İradenin Zaferi)*. Riefenstahl, adını çok daha önce, Almanya'da yaygın olan dağ belgeselleriyle duyurmuştu aslında. Aynı zamanda bir fotoğrafçı olması, etkili kareler çekmesine de olanak sağlamıştır. Kadrajı çok iyi kullanan Riefenstahl, *İradenin Zaferi*'nde gerçek bir görüntü virtüözü olduğunu kanıtlar.

İradenin Zaferi

İradenin Zaferi, 1934 yılında, tarihi mimarisiyle ünlü Nürnberg kentinde çekilir; gösterimeyse bir yıl sonra, 1935'de girer. 114 dakika uzunluğa sahip filmin yapımı Riefenstahl'ın kendi şirketi Leni Riefenstahl Produktion tarafından gerçekleştirilir ancak arkasında UFA'nm sağladığı dev bir kameraman ve teknik kadro desteği vardır. Hava çekimleri, aynı sahneye ait genel plan, yakın plan ve açı çekimleri, ancak çok sayıda kameramanla mümkün olacak bir durumdur zira Nazi Partisine ait etkinlikler gerçek zamanlı ve kurgusuz olarak kaydedilmek zorundadır. Filmin, Hitler'i ve Nazi rejimini muhteşem bir görsellikte yücelttiğine şüphe yok. Özellikle stadyumda, farklı birimlere ait askeri birliklerin geçiş töreni ve çevredeki kalabalık, yüksek bir noktada selam duran Hitler'i adeta bir Roma imparatoru gibi gösterir. Ve bunun adı her ne kadar "faşist estetik" de olsa, sinema adına tam bir başyapıttır.

Gerçekten de, Riefenstahl, *İradenin Zaferi*'nde, sinema tekniği ve estetiği açısından çok sayıda yeniliğe imza atar. Günümüzde ancak vinç, jimmy jib, dolly, steadicam ya da şaryoyla yapılabilecek çekimler ve kamera hareketlerini Riefenstahl şaşırtıcı biçimde ve ilginç ayrıntılarla verir. *İradenin Zaferi*'ni ilginç kılan diğer bir şey de, senaryosunda Walter Ruttmann gibi başarılı bir belgesel yönetmeninin de (eskiden aynı zamanda avangart sinemaya gönüllüydü) bulunmuş olmasıdır. Zira Ruttmann, 1927'de çektiği *Berlin: Bir Kent Senfonisi* adlı belgeseliyle, dışavurumcu Alman sinemasının en iyi örneklerinden birine imza atmıştı. *İradenin Zaferi*'ndeki genel kent planlarından (tanıtım planları) yakın planlara geçişte Ruttmann hatta Vertov estetiğinin izlerini bulmak mümkündür. Riefenstahl, genel planlardan, çok yakın planlara bazen kesme bazen de bindirmeyle geçerken, ilginç kareler yakalamayı başarır. Örneğin, Hitler'in arabada halkı

selamlayarak geçtiği anda ya da askerlerin sert biçimde halkın arasından büyük bir düzen içinde yürüdükleri sırada, birden, elma yiyen küçük bir kızın yüz çekimine ya da diş çıkarıp nanik yapan bir oğlan çocuğunun yüzüne kesme yapar. Böylece; Hitler ve askerlerin ciddiyetiyle, çocukların her şeyi oyun gibi gören aldırmazlığı aynı planda buluşur.

Genel hatlarıyla on bölümden oluşan *İradenin Zaferi*, uçaktan çekilmiş bulutlu bir gökyüzüyle başlar.

"İradenin Zaferi'ndeki genel kent planlarından (tanıtım planları) yakın planlara geçişte Ruttmann hatta Vertov estetiğinin izlerini bulmak mümkün. Riefenstahl, genel planlardan, çok yakın planlara bazen kesme bazen de bindirmeyle geçerken, ilginç kareler yakalamayı başarır."

Birinci Bölüm

Bulutlar bir süre sonra yavaş yavaş dağılır. Nürnberg şehrinin havadan görünümü. Düzenli askeri birliklerin yürüyüşü... Uçağının havaalanına inişi... Hitler, Goebbels ve diğer bakanlar uçaktan çıkar... Genç simalar Hitler'e selam verir... Hitler, üstü açık araba içinde halkı selamlar... Hitler'in parti binasına gelişi... Asker yüzleri, el ve kemer detayları, evler, "Heil Hitler!" nidaları...

İkinci Bölüm

Gece... Coşkulu halkı zorlukla tutan askeri polisler. Ters ışıkla çekilmiş nöbet tutan asker siluetleri...

Üçüncü Bölüm

Sabahın alacakaranlığı... Çatılar. Tüten bacalar. Demir bir kapının açılışıyla sabaha uyanan kent. Bir penceredeki çiçek saksıları üzerinden zincirleme geçişle açılan dev Nazi bayrağı. Van Gogh'un "Ayçiçekleri" resmine benzetilmiş, pencerede bir vazo... Su kanalından pan yaparak ilerleyiş... Çok düzenli askeri çadırlara genel plan kesme. Yuvarlak ve dikdörtgen çadırların havadan görünümü... Genç askerler sabaha uyanıyor... Genel vücut temizliği. Üstü çıplak askerlerin gülen yüzleri ve sağlam bedenleri... Tıraş, saç temizliği. Temizlik... Temizlik... Su şakaları. Neşe ve mutluluk. Kazanlarda pişen yemekler. Bolluk. Eğlenceyle karışık sabah sporları. Kesme. Çiftçilerin geleneksel kostümler içinde geçişi. Hitler'in gelişi. Hitler'in köylülerle el sıkışması ve köylülerin Hitler'e hasatlarını sunması. Hitler'in otomobile binişi. Mercedes amblemi. Hitlerin gidişi.

Dördüncü Bölüm

Gece. Kongre binasının içi tıklım tıklım. Bakanlar sırayla kürsüden konuşur. Dinleyicilerin yüz çekimleri. Rudolf Hess ve Goebbels'in ateşli konuşmaları... Zincirleme geçiş. Gündüz. Askeri birlikler. Hitlerin askerleri yüksek bir noktadan selamlaması. Askerlerin hazırladığı, vatana bağlılık ve tek millet temalı, karşılıklı konuşmalarla gerçekleşen canlandırmalar:

-Yoldaş, sen nereden?
-Friesenland'dan.
-Peki sen yoldaş?
-Bavyera'dan
-Peki sen?

-Kaiserstuhl'den.
-Sen?
-Pomerania'dan
-Königsberg'den
-Silesia'dan
-Deniz kıyısından
-Kara Orman'dan
-Dresden'den
-Tuna'dan
-Rhine'den
-Saar'dan.
-Tek halk!
-Tek lider!
-Tek imparatorluk!
-Almanya!

Bayrak törenleri. Hitler'in konuşması. Askerlerin yürüyüşü. Kararma.

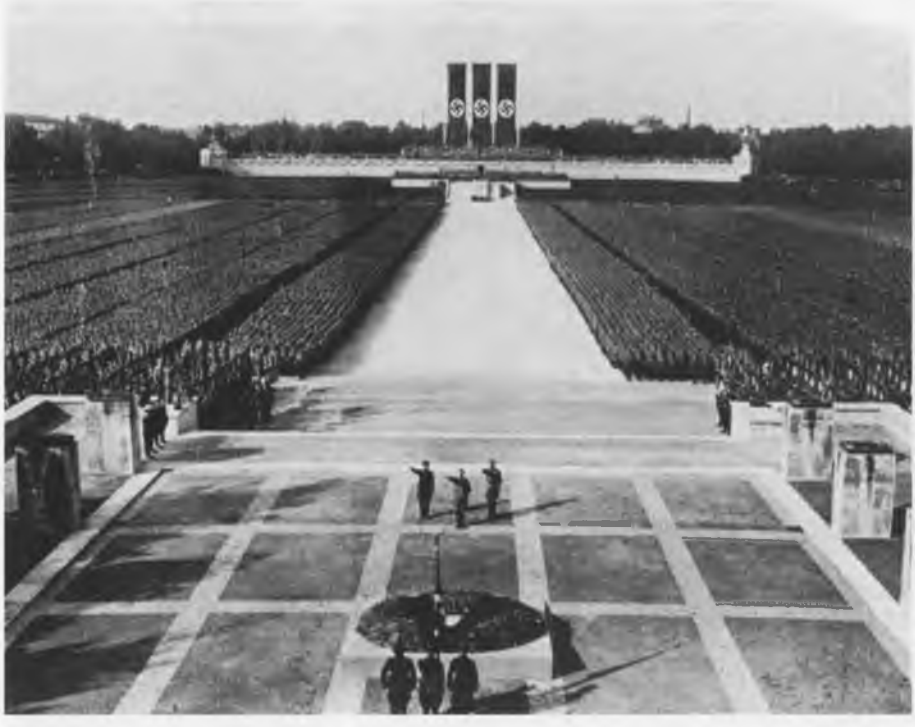
Beşinci Bölüm
Gece. Nazi bayrakları. Meşaleler. Gece mitingi. Liderlerin konuşmaları. Coşku. Havai fişekler...

Altıncı Bölüm
Stadyum. Trompetler. Davullar. Flütler. Dev bir askeri bando. Hitler'in stadyuma gelişi. Goebbels. Yakın plan genç yüzler: Sert, gururlu, emin... Reich Gençlik Lideri Baldur von Schack'ın konuşması. Gençlerin selamı. Hitler'in konuşması... Hitler'in gidişi. Hitler'in gururlu ve sert gençlerle tokalaşarak selamı. Hınca hınç dolu tribünler ve saha...

Altıncı Bölüm
Nazi bayrakları ve Hitler. Stadyum. Atlı askerlerin gösterisi. Zırhlı birliklerin geçişi... Kararma.

Yedinci Bölüm
Bulutlu ve hafif karanlık gökyüzü. Aşağı tilt; bayraklı askerlerin geçişi. Gece mitingi. Albert Speer'in "Bayrak Denizi" adını verdiği bayraklı askeri birliklerin gösterisi... Hitler'in ateşli konuşması... Meşale alayının geçişi...

Nürenberg

Sekizinci Bölüm

SS Birlikleri. Saygı duruşu. SS bayraklı birliklerinin yürüyüşü... Saygı duruşu. Hitler'in konuşması... Top atışları. Hitler'in askerlerle tokalaşması...

Dokuzuncu Bölüm

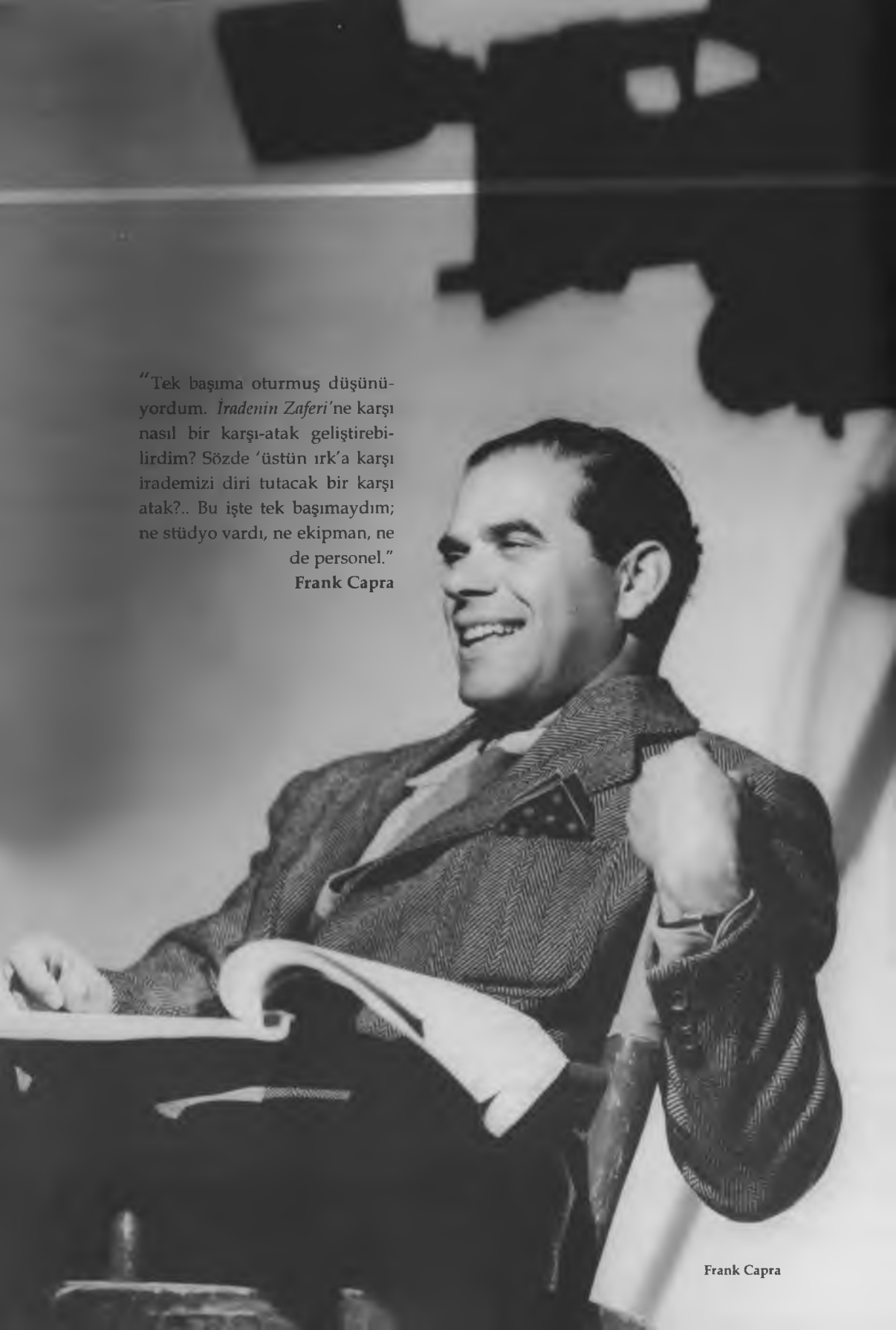
Nazi bayrakları. Hitler'in otomobilde halkı selamlayarak geçişi... Bando eşliğinde askerlerin geçişi... Fırtına birliklerinin geçişi... Havacıların geçişi... SS Elit Birliğinin geçişi...

Onuncu Bölüm

Gece. Devasa kongre sarayının salonu. Hitler'in kürsüye ilerleyişi... Kapanış seremonileri... Hitler'in uzun ve ateşli konuşması... Coşkulu selamlamalar... Nazi marşının (resmi olmayan Alman milli marşı) okunuşu. Kapanış.

İradenin Zaferi Üzerine Görüşme

"Tek başıma oturmuş düşünüyordum. *İradenin Zaferi*'ne karşı nasıl bir karşı-atak geliştirebilirdim? Sözde 'üstün ırk'a karşı irademizi diri tutacak bir karşı atak?.. Bu işte tek başımaydım; ne stüdyo vardı, ne ekipman, ne de personel."

Frank Capra

Frank Capra

Frank Capra:
Neden Savaşıyoruz

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Amerika, Savaş Departmanı tarafından sipariş edilen bir dizi propaganda filminin yapımına soyunur. Bu işe soyunan çok sayıda yönetmen olsa da, hiçbiri, Frank Capra kadar etkili olamayacaktır. Capra, teklif üzerine *Neden Savaşıyoruz (Why We Fight)* başlıklı bir dizi belgesel çeker. Amaç, Amerikan askerlerine, ABD'nin neden savaşa dahil olduğunu anlatmaktır. Devamında da, Amerikanın savaş nedenlerini haklı çıkaran ve halkı, orduyu desteklemeye davet eden içerikte filmler üretilir. Kurgusal filmleriyle ünlenmiş olan usta yönetmen Capra, propaganda filmi için önce kendine büyük bir rakip seçer: Leni Riefenstahl ve başyapıtı *İradenin Zaferi*. Capra, *İradenin Zaferi*'nin nasıl bir propaganda örneği olduğunu ve neden özellikle onu rakip seçtiğini ilginç bir ifadeyle açıklar: " *İradenin Zaferi*'nde hiçbir silah ateşlenmiyor, bombalar düşmüyor. Ama, direnecek olan iradeyi yıkmaya yönelik psikolojik bir silahı kullanıyor. Ölümcül tek silahı buydu."

Neden Savaşıyoruz serisi, çoğunlukla haber görüntülerinin derlenmesiyle oluşturulmuş filmlerdir. Cephede ya da cephe gerisinde çekilen gerçek görüntüler, harita üzerindeki grafiklerle ve anlatıcı eşliğinde sunulur. Sinema tekniği ve estetiği açısından fazla bir yenilik getirmez, zaten amaç da bu değildir. 1942-1945 yılları arasında çekilen *Neden Savaşıyoruz* serisi toplam yedi filmi kapsar: *Prelude to War/Savaşa Giriş* (1942), *The Nazis Strike/Nazilere Darbe* (1942), *The Battle of Britain/Britanya Savaşı*(1943), *Divide and Conquer/Böl ve Fethet* (1943), *Know Your Enemy : Japan/Düşmanını Tanı: Japonya* (1945), *Tunisian Victory/Tunus Zaferi* (1945),*Two Down and One to Go/İkisi Düştü Biri Kaldı* (1945). Capra, serinin ilk filmi olan *Savaşa Giriş*'le, 1942'de, En İyi Belgesel dalında bir de Oscar kazanır. *Savaşa Giriş*; esaret rejimi olarak adlandırılan faşist rejimlerle; özgürlük rejimi olarak betimlenen Amerikan demokrasisinin savaşını esas alır. Bir yanda kendi haklarından vazgeçip diktatörlüğü kabul etmiş insanların umutsuz yaşamları sergilenirken; diğer yanda, seçtikleri erdemli liderleriyle özgür ve eşit yaşayan, mutlu insanlar resmedilir. *Neden Savaşıyoruz* serisi, bu haliyle,

Veronica Lake Silah Fabrikasında

Amerikan sinemasının gelmiş geçmiş en iyi propaganda belgeselleri olarak yedinci sanatın en ilginç örneklerini oluşturur.

MUST BE READY
OUR DANGER IS REAL

New York, 1902

KENT SENFONİLERİ

Berlin, Moskova, Paris, Nice, Manhattan

Keşfedildiği dönemden itibaren sinema, hem Amerika'da, hem de Avrupa'da büyük bir hızla geliştikçe, beraberinde kendi alt türlerini de yaratır. Kurgusal filmlerin yanında, belki de sinemanın çekirdeği sayılan belgesel sinema da ağırlığını hissettirir. Pathé Kardeşler, dünyanın büyük başkentlerini bu kez daha uzun süreli yapımlarla çekerler. Sosyalist devrimden çok önceleri Çarlık Moskova'sına ait görüntüler sinemanın güzel sanatlar boyutunu şimdiden vurgulamaya başlar. Birinci Dünya Savaşından sonra Almanya'da gelişen film sektörü, sinemasal kalite açısından, Fransız sinemasıyla yarışacak hatta zamanla aşacak düzeydedir. Berlin üzerine yapılan belgeseller Avrupa'nın tüm salonlarında büyük ilgi toplar. Aynı şekilde Paris, Eiffel Kulesi'nin sunduğu avantajları kullanarak, kenti kuşbakışı görünümlerle, büyülü bir şekilde yansıtacak sinemacıları ağırlar. Sinema, hem biçimde, hem de içerikte büyük bir dönüşümün heyecan dolu macerasına şimdiden yelken açmaktadır.

Sinemanın keşfi, doğal, belki de zorunlu olarak belgesel sinemayı da beraberinde getirmişti. Doğal olayların, eylemlerin, mekanların ya da zamanın kendiliğinden akışı, sabit bir kameranın kaydettiği görüntülerle kopyalandı. Sinemanın henüz şaşkınlık yarattığı ve bazen de kuşkuyla bakıldığı ilk döneminde, Lumière Kardeşlerin kamerası, hayatı olduğu gibi yansıtıyordu. Bir anlamda, fotoğraf cihazının kaydettiği hareketsiz görüntüler, sinemanın keşfiyle hareket kazanmıştı. Ve bu ilk dönemde, belgesel kamera, aynı anda çok sayıda fotoğraf çekebilen ve çektiği fotoğrafları belirli bir hızda yeniden gösterebilen gelişmiş bir fotoğraf makinesiydi aslında. Bir bebeğin mama yiyişi, bir bahçıvanın ıslanışı, bir trenin gara girişi, bir duvarın yıkılışı, bir yangının söndürülüşü ve bir denizin azgın dalgalarının kaydedilmesi henüz belgesel sayılmasa da, belgeselin hamuruydu.

Ancak, sinemada alt türlerin de kendini göstermesiyle, belgesel; kendiliğinden, hayatı birebir kopya eden özelliğini değiştirip, gerçeği kurgulayabilen bir nitelik kazandı. Ve yirminci yüzyılın başlarında, gerçek hayata dair anlatacak çok şey vardı. Kurgusal sinema filmleri insanı ve olayları merkez alırken; belgesel sinema kentleri, kentle birlikte hareket eden insan topluluklarını ve bizzat akıp giden zamanı konu alıyordu.

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde New York, Berlin, Moskova ve Paris; sinema sanatının en büyük ev sahipleriydi. Rusya'da Vertov *Kameralı Adam*'ı çekerken ve Odesa kentinin aykırı bir portresini çizerken; Berlin'de Walter Ruttmann *Berlin: Bir Kent Senfonisi*'ni, Paris'te André Sauvage *Pa-*

Bir Trenin Ciotat Garına Gelişi

ris Üzerine Etütler'i çekmişti. Ancak çok önceleri, Eiffel Kulesi'nden görünen Paris'in panoraması her yönüyle kaydedilmişti. Pathé Kardeşler, Eisenstein'dan çok önce, karlar altındaki Moskova'nın muhteşem bir portresini çıkarmıştı ve belgesel sinemanın kendine özgü dilini ve gramerini daha yüzyılın başında yaratmayı başarmışlardı.

"İlk dönemde, belgesel kamera, aynı anda çok sayıda fotoğraf çekebilen ve çektiği fotoğrafları belirli bir hızda yeniden gösterebilen gelişmiş bir fotoğraf makinesiydi aslında. Bir bebeğin mama yiyişi, bir bahçıvanın ıslanışı, bir trenin gara girişi, bir duvarın yıkılışı, bir yangının söndürülüşü ve bir denizin azgın dalgalarının kaydedilmesi henüz belgesel sayılmasa da, belgeselin hamuruydu."

BERLİN: BİR KENT SENFONİSİ

Alman yönetmen Walter Ruttmann, 1927'de, *Berlin: Die Sinfonie der Großstadt (Berlin: Bir Kent Senfonisi)* adını verdiği, belgesel filmiyle, belgesel sinemanın olağanüstü ve yeniliklere açık gücünü kanıtlar. Sovyet montaj teorisiyle benzer bir konseptle çekilen filmde mekanlar, insanlar ve eşyalar, büyük bir kenti tek bir varlık olarak yansıtır . Kent, canlı bir varlık olarak sabahtan akşama dek evrilir. Ruttmann'ın avangart özellikler taşıyan bu filmi, birbirine eklenmiş kabaca beş ayrı bölümden oluşur. Bölümlerin birbirine geçişi, laytmotif bir öğe olarak kullanılan tren ya da tramvaylarla gerçekleştirilir.

Berlin: Bir Kent Senfonisi (1927)

Birinci bölüm, sakin dalgalanan su ve grafik eşliğinde verilen gündoğumuyla başlar... Elektrik direkleri arasında ilerleyen bir tren, Berlin kentine doğru yol alır... Berlin'in girişi, inşaat görüntüleri ve iş atölyelerinin kasvetli görünümü eşliğinde verilir... Ve tren, son durağı olan gara gelir. Berlin'in kuşbakışı manzarası bir sonraki plana geçişin de habercisidir... Sokaklar bomboş. Sabahın ilk saatleri. Mağazalar henüz kapalı... Evlerin ve iş yerlerinin pencereleri henüz günü karşılamaya hazır değil... Bir bekçi ve köpeğinin boş sokakta yürüyüşü, az sonra başlayacak insan aktivitesinin de habercisi...

"Kurgusal sinema filmleri insanı ve olayları merkez alırken; belgesel sinema kentleri, kentle birlikte hareket eden insan topluluklarını ve bizzat akıp giden zamanı konu aldı."

Berlin: Bir Kent Senfonisi

Bir trenin hareketiyle birlikte insan aktivitesi de başlar. Önce işçiler... İşçi taşıyan bir tren... Yine işçi taşıyan tramvay... Bu kez ofis çalışanları metro ve tramvay duraklarını doldurur.... Fabrikalara doğru akın başlar... Fabrikalarda makineler işe koyulur... İş kollarının her alanında hummalı bir çalışma başlar...

İkinci Bölüm, kapıların, panjurların ve pencerelerin açılmasıyla başlar... Çocuklar okul yolundadır... Saat sekiz. Mağazaların açılma vakti... Artık kent tam anlamıyla insan aktivitesine başlamıştır... Köpek dövüşü ve şempanze çığlıkları temponun arttığının da habercisi. Telefon operatörlerinin telefonu kapatmasıyla ikinci bölüm tamamlanır...

Üçüncü bölüm, yine bir tren geçişiyle başlar. İnşaat işçileri var güçleriyle çalışır... Tramvaylar en yoğun saatlerini yaşar... Her köşe başında ve meydanlarda görülen sokak satıcıları... Kavga eden iki adamla hareketlenen sokak ve yoğun trafik... Kameranın izlediği kadınlar ve bir adamla bir kadının uzaktan flörtü... Trenler, trenler ve yine trenler... Üçüncü bölüm, gazete manşetleri ve trenlerin birbirine geçmiş görüntüleriyle son bulur...

Dördüncü bölüm saatin on ikiyi göstermesiyle başlar. Öğle tatili. Yemek vakti. Makineler durur. İşçiler için yemek paydosu... Tabi atlar için... Aristokratlar için... Yoksullar için de... Gündüz gazeteleri dağıtıma hazır... Manşetler: "Kriz"... "Cinayet"... "Borsa"... "Düğün".. "Para, para, para, para..."... Kaos... Durgunluk... Hafif başlayan fırtına... Korku ve dehşet... Kaos... Yağmur... İş saati sona erdi. Fabrikalar boşalıyor... Yaşamın diğer yüzü... Spor, eğlence ve zevk... Herkes geceye hazır...

Beşinci ve son bölüm, geceyle başlar. Işıklar yavaş yavaş yanar. Gece hayatı başlamıştır... Dans, müzik ve gösteri günün yorgunluğunu atmak isteyen herkes için... Berlin, geceye ve geride kalan bir güne havai fişeklerle veda eder. Bir sonraki günün senfonisine başlamak için artık uyuma vakti...

Berlin

Avangart tarzda çekilen Berlin belgeseli, montaj tekniğini aldığı kentin, Moskova'nın manzarasından çok farklı bir kent görünümü sunar. Ancak Moskova, Berlin için de bir ilham kaynağı olmuştur. Öyle ki, Pathé Kardeşlerin yapımcılığında, 1909 yılında Joseph- Louis Mundwiller tarafından çekilen *Moscou Sous La Neige (Karlar Altında Moskova)*, belgesel sinemanın en hatırı sayılır ilkleri arasında yer alır. Yaklaşık sekiz dakika süren film, dört bölümden oluşur ve Moskova'nın basit fakat o dönem için benzersiz bir *aura*sını çıkarır.

Karlar Altında Moskova (1909)

Moskova Klasörü

İlk bölümde kamera, pan tekniğiyle, karlar altındaki Kremlin'i ve Marshal Köprüsünü gösterir... Tek sıra halinde geçen at arabaları, son derece sakin bir kent manzarası sunar... Askerlerin geçişiyle ilk bölüm sona erer...

İkinci bölüm, kalabalık bir caddeyle başlar... Sabit duran kameranın önünden sürekli kızaklı arabalar ve insanlar geçer...

Moskova Klasörü

Üçüncü bölüm, pazaryeri sahnesiyle açılır. Mantar ve balık pazarı... Kameraya donuk bir ifadeyle bakan insanlar... Petrovski Parkı. Yine arabalar, arabalar, arabalar.... Kameraya gülümseyerek geçen insanlar...

Moskova Klasörü

Son bölüm, Moskova'nın genel görünümüyle başlar. Çatılarda kar yok. Kameranın yavaş pan hareketi, bizi, filmin başladığı noktaya geri götürür.

1900 yılında Paris'te açılan Dünya Fuarı, teknolojinin yeni ürünlerinin sergilendiği dev bir fuar olur. Meydanlar, gecenin geç saatlerine dek, her tür etkinliğe ev sahipliği yapar. Fuarda aynı zamanda sinema sanatına ait yeni ürünler, kameralar, objektifler ve ses cihazları da sergilenmektedir. Salonlar, yeni çekilen filmleri görmek isteyen kalabalıklarla dolup taşar. Elbette kameramanlar da boş durmaz. Önceleri bir fonogram satıcısı olan James H. White, Paris fuarında eline kamerayı alır ve Paris'in en ilginç manzaralarını kaydeder. Daha çok Eiffel Kulesini kullanan White'ın kareleri, 1900 yılındaki Paris'i ve insan tiplerini en iyi yansıtan ilk filmler arasında yer alır. Yaklaşık 6 dakika süren yapım, önce Eiffel Kulesinin ayaklarını ve çevresindeki insan aktivitesini sabit bir şekilde yansıtarak başlar. Kamera, Trocadero Sarayına kuruludur...

Eyfel

"Önceleri bir fonogram satıcısı olan James H. White, Paris fuarında eline kamerayı alır ve Paris'in en ilginç manzaralarını kaydeder."

İkinci bölüm Electrique Meydanı adı verilen bölgeyi konu alır... Kadın ve erkeklerin kostümleri Belle Epoque döneminin izlerini hala taşır... Üçüncü Bölüm, Champ de Mars meydanını gösterir... Kameraya bakan, gülümseyen insanlar her yerdedir... Dördüncü bölümde, Sanayi Devriminin simgelerinden Eiffel Kulesi vardır... Ve yine kameraya merakla bakan, rol kesen, selamlayan insanlar... Film, Eiffel Kulesindeki asansöre sabitlenen kameranın çektiği kuşbakışı Paris manzarasıyla son bulur...

Paris, yıllar sonra, 1928'de bu kez André Sauvage'ın kamerasından çok daha farklı bir kent olarak görülecektir. Günümüzde bırakın izleyiciyi, sinemacıların dahi unuttuğu yazar ve yönetmen André Sauvage, *Etudes sur Paris (Paris Üzerine Etütler)* adlı belgesel filmiyle dönemin kent senfonicileri arasında ilk sıralarda gösteriliyordu. Paris'in sokak yaşamını, anıtlarını, köprülerini ve araba trafiğini şiirsel bir dille anlatıyordu Sauvage. Kullandığı sinema dili, Jean Renoir ve Jean Vigo'yu derinden etkilemişti. Gerçekten de, Jean Vigo, Sauvage'dan iki yıl sonra, 1930'da, kendi kent senfonisi olan *A Propos de Nice* (*Nice Hakkında*) adlı belgeselini çeker. Vigo'nun bu filmi aynı zamanda, sürrealizme yakın duran ve ucu avangart filmlere çıkacak bir sinema estetiğinin de arayışıdır. Filmde, Rus Vertov kardeşlerin de bulunması ve görüntü yönetmenliğini yapmaları, Vertov'un *Kameralı Adam*'la başlattığı dil arayışına Jean Vigo'nun da dahil olduğunun somut bir kanıtıdır.

Paris, 1929

Nice Hakkında (1930)

Havai fişek patlamasıyla açılan film, havadan çekilmiş Nice görüntüleriyle devam eder. Sahil, deniz, palmiye ağaçları ve Nice'in uydu görüntüsünü andıran silueti standart bir belgesel izlenimi yaratır. Ama hemen devamında yakın plan bir rulet masasından sahile, palmiyeler içinden ilerleyen oyuncak bir trene kesme yapılır. Sahilde beliren yine oyuncak iki insanı, rulet masasında pulları düzenlemeye yarayan baston çeker ve kadrajdan çıkarıp, rulet masasına yerleştirir. Ardından bu kez yakın plan sahile ve dalgaya kesme yapılarak tekrar hava görüntüsüne geçilir. Devamında, kentin canlı yaşamı, ilginç görüntülerle ve bağımsız karelerin art arda eklenmesiyle hareketli bir şekilde yansıtılır. Palmiyeler, sahil, gemiler, dans edenler, koşturanlar, bekleyenler, kumar oynayanlar; yakın plan alt açı çekimiyle saniyelik gösterilen insanlar, dansçı kızların bacak-

ları, yaşlı bir kadın, fabrika bacaları, ölmüş bir adam, kahkahalarla gülen işçilerin yakın plan yüz çekimleri, fabrikalar ve dumanı tüten bir fabrika bacasıyla kapanış...

Yaklaşık 23 dakika süren *Nice Hakkında* (*A Propos de Nice*), Nice kentinde, fabrikalarda çalışan pejmürde yoksul halkla; sahilde, kafelerde, kumarhanelerde eğlenen iyi giyimli burjuvanın muhteşem bir karşılaştırmasıdır aynı zamanda. Bu da elbette, otuzlu yıllarda ağırlını hissettiren eşitsizliğin sinemacı gözüyle verilişidir.

Jean Vigo'yla aynı dönemde, hatta daha da öncesinde, sinema sanatı; edebiyat ve plastik sanatlardaki arayışa paralel bir yol izler. Edebiyatçıların, ressamların ve yönetmenlerin bazı yapımlarda birleşmeleri de bu arayışın bir sonucudur. Üstelik bazı ressamlar, plastik sanatla sinemayı ilginç biçimde birleştirip, deneysel filmler yapmaya soyunurlar. Özellikle Fransa ve Amerika'da, deneysel sinema yedinci sanatı bambaşka yerlere taşır.

Gerçekten de, belgesel sinemanın gerçeği tüm çıplaklığıyla yansıtma kaygısını taşıyan ilk dönemi, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinin bitiminde

büyük oranda sona erer. Lumière Kardeşler, Edison ve Pathé Kardeşlerin açtığı yol, Melies'in kurgusal sinemasına koşut olarak, bu kez, deneysel sinema adı altında yarı kurgusal belgesellerle ve avangart filmlerle devam edecektir. Ve sinema, tüm alt türleriyle birlikte kendi otonomisini kurmak için, sanatın her alanından yararlanmayı bilecektir. Resim, heykel ve grafik, sinemada yeni anlamlara kavuşacak; yedinci sanat, tüm sanat dallarında olduğu gibi, kendi deneysel sinemasını da yaratacaktır. Sinemacılar bu kez deneyecek, taşlayacak, alaya alacak ve modern sinemanın önünü açacaklardır. Bu arada, bazıları hiç anlaşılmayacak, sadece sinemasal bir öneri olarak kalacaktır.

Yirmili Yılların Başında New York, Manhattan

Manhatta (1921)

Manhatta, New York aşığı ressam Charles Sheeler ve fotoğrafçı Paul Strand tarafından ortaklaşa çekilmiş 10 dakikalık deneysel bir kent senfonisidir. Film daha çok, fotoğrafla sinema arasındaki ilişkiyi göstermek istercesine, her sahnesinde fotoğraf karesini andıran özenli kadrajı ve kompozisyonuyla dikkat çeker. Yirminci yüzyılın başlarındaki gökdelenler şehri Manhattan'ın farklı bir portresini çıkaran *Manhatta*, şair Walt Whitman'ın sözleriyle açılır ve tüm ara-yazıları Whitman'dan alır. Manhatta, kamera hareketinin çok az olduğu, neredeyse hiç yakın plan içermeyen bir belge-

sel; Manhattan'ın neredeyse yüzyıl önceki manzarası. Y a da, New York'a ait mütevazı ve öncü bir kent senfonisi.

Fonda New York limanı. Ara-yazı... Film, Brooklyn Köprüsüne yanaşan bir vapurla açılır... Kalabalığın vapurdan inişi... İnsan kaynayan Manhattan sokakları. Parklar... Wall Street önünde yürüyen insanlar... Gökdelenler... Gelişmekte olan bir kent. Kenti geliştirmek için çalışan demir işçileri... Gökdelen çatıları. Tüten bacalar... Limandan genel görünüm... Harekete hazırlana tren. Sanayinin simgesi buhar... Deniz ve New York'a yanaşan yolcu gemisi. Buharlı gemiler. Tüten vapur bacaları... Köprü... Gün batımına yakın saatlerde limanın görünüşü... Gökdelenin tepesinden trafik akışının görünüşü. Arabalar... Tiren... İç içe geçmiş arabalar ve insanlar... Denizin üzerinde, bulutların arkasından batan güneş.

Sadece Saatler
(Rien que les Heures, 1926)

"Anıtları onları farklı
kılmıyorsa, tüm kentler birbirine benzer."

Brezilyalı yönetmen Alberto Cavalcanti (1897-1982), yaşamının büyük bölümünü Paris'te geçirir. Senaristlik, yönetmelik ve sanat yönetmenliği yapan sanatçı, otuzlu yıllarda Londra'ya gidip Grierson'un başlattığı Belgesel Harekete dahil olur ve İngiliz yapımı çok sayıda belgesele imza atar.

Cenevre'de mimarlık eğitimi alan Cavalcanti, İngiltere'ye gitmeden önce, ismini tüm dünyada duyuracağı ilk belgeselini Paris'te çeker. 1926 yapımı, *Rien que les Heures (Sadece Saatler)*, deneysel olduğu kadar politik bir kent senfonisi örneği sunar.

Yönetmenin Paris'in anıtlarına, parklarına, boş sokaklarına ve gökyüzüne çevirdiği kamerası, otuzlu yılların siyasal algısına uygun biçimde karşıt iki sınıfı düz ve keskin karşıtlıklarla sunar. Lüks bir otomobilden zincirleme geçişle uyuz eşekli yoksul bir at arabasına kesme yapılır.

Aynı şekilde, yoksul bir yaşlı kadından, kürkler içinde otomobilden inen kadına ve adama; kasalarca meyve sebzeden çöp tenekelerine; zengin kadının suya düşürdüğü oyuncak bebekten, yoksul mahalledeki bir fareye...

Paris'in bir gününü, tüm yaşam aktiviteleriyle ve muhteşem bir müzik eşliğinde veren *Sadece Saatler*, esasen, zaman üzerine kurgulanmış bir yapıttır. Yaklaşık 45 dakika süren film, ressamların gördüğü kentle, sinemacının gördüğü kenti karşılaştırır. Matisse, Signac, Chagall, Bonnard ve Vuillard gibi ressamların kent resimleri "sadece kenti resmederken", Cavalcanti'nin filmi, "kentle birlikte akıp giden yaşamı" resmeder.

Las Hurdes/Terre Sans Pain (Ekmeksiz Toprak, 1933)

İspanyol yönetmen Luis Bunuel'in 1933'te 27 dakika olarak çektiği *Ekmeksiz Toprak,* her ne kadar sürrealist bir sinemacının elinden çıkmış olsa da, daha çok yoksulluğun, sefaletin parodisi gibi durur. Film, günümüz izleyicisi için dahi son derece çarpıcı kareler içerir. İspanya'nın kuzeyinde yer alan dağlık Las Hurdes bölgesi, otuzlu yıllarda bile henüz medeniyetin uğramadığı bir bölgedir. Bunuel, öğrencilik yıllarından da iyi bildiği bu bölgede, ekibiyle birlikte yaklaşık iki ay çekim yapar. Çekildiğinde sessiz ola filme, Bunuel, 1937'de anlatıcı sesi ve filmi biraz da sönük gösterecek bir müzik ekler.

Madrid'deki Fransız Kültür Merkezi müdürü Maurice Legendre'ın "Las Jurdes: İnsan Coğrafyası Üzerine İnceleme" adlı etnografik çalışmasından etkilenen Bunuel, Legendre'm tezini sürrealist bir yaklaşımla filme çekmeye karar verir. Las Hurdes bölgesindeki köyleri, köylülerin yaşam biçimlerini ve hayatta kalma mücadelelerini bir tür coğrafya belgeseli havasında veren *Ekmeksiz Toprak,* İspanya'da, 1933-1936 yılları arasında sansürlenip gösterimi yasaklanır.

Filmin açılış yazılarında, bunun, "insan coğrafyası üzerine bir film denemesi" olduğu bilgisi verilir. Önce ilkel ve tuhaf bir törenle açılır film. Atlarına binmiş köylü erkekler, bir iple yol üzerine gerilmiş canlı bir horozu kapma yarışına başlamak üzeredir. Bazı köylüler şarapla sarhoş olmuştur... Planlar arasında hiçbir bağ kurmayan Bunuel, belli bir düzen izlemeden, sadece çarpıcı karelere yer verir ve arada bir, bölgenin coğrafi özelliklerini yansıtır.

"Las Hurdes bölgesi, otuzlu yıllarda bile henüz medeniyetin uğramadığı bir bölgedir. Bunuel, öğrencilik yıllarından da iyi bildiği bu bölgede, ekibiyle birlikte yaklaşık iki ay çekim yapar."

Cılız bir su akıntısında bir kadın giysi yıkar. Aynı sudan birkaç çocuk su içer. Bir başkası, yine aynı suda küçük oğlunun saçlarını yıkar... Üç küçük kız öğrenci, ekmeklerini aynı suya bandırıp yerler... Çocukların hiçbirinde ayakkabı yoktur. Sefillik. Köyün küçük yolunda yere yatmış, duvara yaslanmış hasta insanlar... Guatr olmuş bir kadın... Yerde yatan bir başka çocuk. (Çocuğun hasta olduğunu anlayan film ekibinden bir kişi, yanına giderek ağzını açmasını söyler. Boğazı kötü durumdadır. Ama ekibin tedavi edecek malzemesi yoktur. İki gün sonra çocuğun öldüğünü öğrenirler)... Köylülerin en lüks yiyeceği patates. Patates doğrayan kadınlar. Bir dağ keçisi, kayalık bir uçurumdan düşerek ölür... Bir eşek, arıların saldırısına uğrar... Eşek bir saat sonra ölür... İş bulmak için uzaklara giden erkek kafilesi. Hepsi aç, parasız ve ayakkabısız... Bakımsızlık, pislik ve ensest yüzünden garip biçimler almış insanlar... Tuhaf bakışlı deliler... Evlerin içi ortaçağ evlerinden daha kötü. Ocakta pişen yemek. Ne baca var ne pencere. Her yeri kaplayan duman.. Sıtmadan titreyen ve ölmek üzere olan bir adam... Adamın ilerisinde, yol kenarında, sağa sola öylece uzanmış hastalar... Bir evde küçük bir çocuk ölür ve cenazesi kilometrelerce ilerideki ilkel mezarlığa taşınır... Gece... Ölüm üzerine bir şeyler söyleyen yaşlı bir kadının köy içinde yürüyüşü. Kapanış.

Yıllar sonra edinilen bilgilere göre, eşeğin arılar tarafından öldürülmesi ve dağ keçisinin düşerek ölmesi, tesadüf olmayıp, bizzat ekip tarafından kurgulanır. Köylülerin "sefilliğini" daha çarpıcı verebilecek karelerin yakalanacağı mevsimin kış olmasına karşın, Bunuel, çekimleri Mart, Nisan, Mayıs aylarında yapar. Çünkü Maurice Legendre'ın çalışmasında Mart, Nisan ve Mayıs aylarının bu bölgede çok çetin geçtiği dile getirilmektedir.

DENEYSEL SİNEMA

Man Ray, Ingres'in Kemanı, detay

Yirminci yüzyılın başlarında, Avrupa ve Amerika'da, sanatın her alanında hızlı bir değişim yaşanır. Arayışla birlikte gelen değişim, bilhassa plastik sanatlarda ve sinemada kendini gösterir. 1907-1910 yıllarından itibaren özellikle resim ve edebiyatta modern akımlar, geleneğe ve on dokuzuncu yüzyıldan kalma "üstün-sanat" anlayışına ağır darbeler vurmaya başlar.

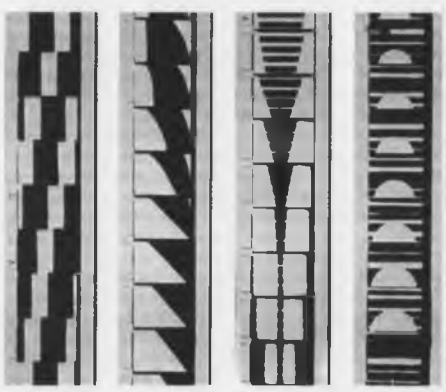
L.H.O.O.Q.

1907'de Picasso ilk kübist resmi *Avignonlu Kadınlar*'ı yapar. 1910'da Kandinsky, ilk soyut çalışmasına imza atar. 1917'de Duchamp, New York'ta, R. Mutt adıyla imzaladığı bir pisuarı sanat eseri olarak sergiler. Hemen devamında, Da Vinci'nin Mona Lisa'sına bıyık ve sakal ekleyip, altına da, "Kalçaları Alev Almış Kadın" anlamına gelen L.H.O.O.Q. (Elle a chaud aux culs) harflerini ekler ve eserini sergiler. 1924'de, Man Ray, çıplak bir kadının sırtına iki sol anahtarı çizerek, adını *Ingres'in Kemanı* koyar. Fransız ressam Ingres'in oryantalist kadınlarına benzettiği çıplak kadın, bu haliyle, hem akademik sanata başkaldırıyı; hem de, tıpkı Duchamp'ın pisuarı gibi hazır-yapım bir enstrümanı/eşyayı temsil etmektedir.

Kandinsky'nin 1910 yılında yaptığı ilk soyut suluboya çalışması, tuval üzerinde sadece şekillere ve renklere yer veriyordu. Resmin tamamında hiçbir anlam, bağlam ya da gönderme olmadığı gibi; biçimler arasında hiçbir mantık bağı da yoktu. Ama resim bu haliyle vardı ve bir "şey"di. Hiçbir anlamı olmasa ve hiçbir şeye işaret etmese de; salt varlığıyla, başka bir "şey"in alternatifini oluşturuyor, seyirsel bir gösterge olarak kendini temsil ediyordu. Tüm bunlar, bazen protestonun, bazen alaya almanın, bazen de arayışın dışavurumu olsa da; temelde, cesur birer denemeydi. Gerekten de, her daldan sanatın, kendi gelişimi için ihtiyaç duyduğu deneysellik, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde tarihte hiç olmadığı kadar güçlü bir ses olarak çıkmaktaydı. Kübizm, dadacılık, soyut sanat, fütürizm ve sürrealizm gibi akımlar; ressamları, yazarları ve sinemacıları bir araya getirmişti. Almanya, İtalya, Fransa ve Amerika yeni deneyler yapan sanatçıları büyük bir ilgiyle ağırladılar.

"1917'de Duchamp, New York'ta, R. Mutt adıyla imzaladığı bir pisuarı sanat eseri olarak sergiler. Hemen devamında, Da Vinci'nin Mona Lisa'sına bıyık ve sakal ekleyip, altına da, 'Kalçaları Alev Almış Kadın' anlamına gelen L.H.O.O.Q. harflerini ekler ve eserini sergiler."

Almanya'da yirmilerin başına dek, sinemanın, tıpkı resim gibi saf bir sanat olduğuna inanan sanatçı sayısı çok azdır. Bunlardan biri olan Hans Richter, İsviçre'de kurduğu Dadaist grupla birlikte "hareket eden resimler "üzerinden değişik deneyler yapar. Devamında da, İsveçli sanatçı Viking Eggeling'le birlikte 1910-1921 yılları arasında çizgilerin canlandırılmasına dayalı kısa, deneysel filmlere imza atar. Richter, ilk soyut canlandırmasını 1921'de *Rhytmus 21* adıyla gerçekleştirir ve "Ritimler" ismini verdiği, hareket eden resimlerden ibaret bir seriyi piyasaya sürer. Aynı şekilde,

Walter Ruttmann, Opus

Richter, Rhytmus 21

sonradan dışavurumcu Alman sinemasının önemli isimlerinden biri olacak olan Walter Ruttmann, boyanmış camlarla ve ışıklarla gerçekleştirdiği bir dizi eylemi fotoğraflar ve hepsini belli bir mantıkla sıralayarak hareket algısı yaratır. *Opus* adını verdiği seri, daha sonra, UFA'nın da katkılarıyla, bazı özel salonlarda gösterime girer.

1925'de, Berlin'deki UFA salonlarından birinde, deneysel yapımlara ait bir dizi film gösterilir. İçlerinde Ruttmann'ın *Opus* serisi de vardır; ancak programda yer alan ve deneysel sinemanın asıl vurucu gücü olan Fransız yapımı filmler daha çok dikkat çeker. René Clair imzalı *Entr'acte (Ara)* ve Fernand Léger imzalı *Ballet Mécanique (Mekanik Bale)* Ruttmann'ı da derinden etkiler. Böylece Rutttmann, o andan itibaren soyut animasyon filmlerinden vazgeçip, gerçek nesneleri görüntüleyeceği bir sinema kariyerine başlama kararı alır.

Fransız sanatçılar, Birinci Dünya Savaşının ardından, farklı avangart hareketlerin çatısında bir araya gelirler. Dadacılık ve sürrealizm en güçlü avangart akımları temsil eder. Marcel Duchamp, René Clair, Man Ray bağımsız işlere imza atarlarken; Louis Delluc, Jean Epstein, Jean Cocteua, Marcel L'Herbier, Germaine Dulac ve Abel Gance, ticari başarı da elde edecek yapımlara yönelirler. Luis Bunuel ve Salvador Dali ikilisinden çıkma *Un Chien Andalou (Bir Endülüs Köpeği, 1929)* avangart sürrealist hareketin, ticari başarı da elde etmiş en önemli yapımlarından biri olur.

Öğleden Sonranın Ağları

Aynı şekilde Amerika'da da yirmili ve otuzlu yıllarda çok sayıda deneysel film gerçekleştirilir. Ressam Charles Sheeler ve fotoğrafçı Paul Strand ortak yapımı *Manhatta (1921)*, deneysel belgesellerin Amerika'daki ilk temsilcilerinden biridir. Ancak Amerika, Avrupa'yla yarışacak düzeydeki ilk deneysel çalışmalarını Maya Deren'le birlikte gerçekleştirir. Deren'in 1943 yapımı *Meshes of the Afternoon (Öğleden Sonranın Ağları)*, Amerikan deneysel sinemasının gelişmesinde büyük oranda öncü rolü oynar. Deren'in kocasıyla birlikte çektiği bu 14 dakikalık diyalogsuz film; psikoloji, rüya hali ve bilincin dışavurumu gibi temaları çarpıcı bir kurguyla yansıtır.

MAYA DEREN

Eleanora Derenkowsky

(1917-1931)

Maya Deren

Kiev'de doğan Eleanora Derenkowsy, Maya Deren adını, ailesinin 1922'de New York'a taşınmasından sonra alır. New York Üniversitesinde gazetecilik eğitimi aldıktan sonra, başka bir Üniversitede edebiyat eğitimi alır. Modern dansa yoğun ilgisi nedeniyle, ünlü bir koreografın yanında asistan olarak işe başlar ve turnelere çıkar. Yine bir turne sırasında, 1941'de, Los Angeles'ta, Çek film yönetmeni Alexander Hammid'le tanışır ve evlenir. İkili birlikte, 1943 yılında *Meshes of the Afternoon (Öğleden Sonranın Ağları)* adlı 14 dakikalık bir film çeker. Film, Amerikan sinemasının en iyi avangart filmlerinden biri olarak kabul edilir. Filmin çekimlerini kendi evlerinde yaparlar; başrolde de yine kendileri vardır. Film, kadın karakterin gördüğü bir düşün çevresinde geçer ve sürrealist sinemanın tekniğini yoğun olarak kullanır: Anahtar, bı-

Maya Deren

çak, kırılan camlar, intihar eğilimi, yüzü olmayan bir adam, evin önündeki yoldan sürekli geçen biri, telefon ahizesi... Planlar arasında doğrudan bir mantık bağı kurmak neredeyse imkansız. Ancak kadının intihar eğilimi ve kendi var oluşuyla olan iç hesaplaşması, en içte yaşanan yoğun bir psikolojik savaş şeklinde çarpıcı biçimde aktarılır. Film bu haliyle, deneysel Amerikan sinemasının Avrupai örneklerinden birini oluşturur.

Maya Deren, erken gelen ölümüne dek, altı kısa film daha çeker ve geride tamamlanmamış çok sayıda film projesi bırakır. Bunlardan biri de Marcel Duchamp'la çekmeye başladığı ama tamamlanmayan *Witch's Cradle (Ca-*

Öğleden Sonranın Ağları

dının Beşiği) adlı filmdir. 1943'de ismini Maya olarak değiştirir. Bu da onun Buddha ve dharma konseptine olan ilgisinin bir sonucudur. Öyle ki *Meshes of the Afternoon*'a sonradan eklediği müzik (1958), Japon ezgileri barındıran bir Uzakdoğu müziğidir. Gerçekte de müziği, üçüncü kocası Japon Teiji Ito yapar. Beyin kanaması sonucu 44 yaşında hayat veda eden Maya Deren'in külleri, Japonya'daki Fuji Dağı'na serpilir.

Deneysel sinemanın avangartları, en etkili biçimde, ismini de aldıkları ülkeden, Fransa'dan çıkar. Yirmili ve otuzlu yıllarda Paris, tüm deneysel sanatların adeta laboratuarı gibidir. Yazarların, ressamların ve sinemacıların birlikteliği, ilk başta deneysel sinemanın tanımı üzerinde genel bir karmaşaya da yol açar. Ancak zamanla bazı filmler öne çıkar ve deneyselin sınırları da çizilmeye başlar. Deneysel sinema avangartlarının en tipik özelliği, her birinin ana akım sinemadan bağımsız oluşudur. Hiçbiri gişeye yönelik iş yapmaz. Zira deneysel film, öyküleme çizgileri eksik ve çok sayıda soyutlama tekniğini kullanır. Belli bir noktaya odaklanmaz. Bazen film üzerinde resimler ya da çizikler görülür ve çoğu kez çok hızlı bir kurguya dayanır. Birbiriyle uyumsuz seslerin kullanımı oldukça yaygındır. Burada amaç, izleyiciyi filme daha aktif bir şekilde dahil etmek , düşünsel bir ilişki yaratmaktır. Bu anlamda, çoğu deneysel ya da avangart film, sinemanın bizzat kendisine daha izlenimci ve şiirsel bakar. Bu durum deneysel sinemayı bir anlamda "janr" haline getirse de; çoğu noktada belirsizlik, anlaşılmazlık ve karmaşa üzerine kurulu bir janr olmaktan öteye geçemez. Ancak *şiirsel gerçekçilik* akımına dahil filmler, bir anlamda, bağımsız olmalarına karşın kendi gişelerini yaratmayı başarırlar. Bu da devamında, ellili ve altmışlı yıllarda, *Fransız Yeni Dalga (La Nouvelle Vague)* sinemasının önünü açacaktır.

Sürrealistler ve Dadacılar:
Germaine Dulac, Luis Bunuel, René Clair

Güleryüzlü Madam Beudet, 1923

Fransız sinemasında, özellikle sessiz dönemde, deneysel filmleriyle sürrealizmin önünü açan en güçlü isimlerinden biri Germaine Dulac'tı (1882-1942). Aslında, izlenimci filmler çekmek için epeydir çalışan Dulac, bir anda, sürrealizmi kendine daha yakın bulur. Aynı zamanda bir teorisyen, sosyalist ve aktif bir feminist olan sanatçı, 1922'de çektiği *La Souriante Madame Beudet (Güleryüzlü Madam Beudet)* adlı filmiyle adından söz ettirmeye başlar. Gerçek anlamda ilk feminist filmlerden biri olan *La Souriante Madame Beudet*, aşksız bir evliliğin çıkmazında bocalayan bir kadının mücadelesine yer verir. Film aynı zamanda, Dulac'ın feminist manifestosunun katıksız bir yansımasıdır. Dulac, sinemanın teknik olanaklarını, dilin şiirsel biçimlerine karşılık gelecek şekilde kullanır. Maske, filtre, figürleri

bozan lensler ve bindirme teknikleri, filme, biçimsel anlamda sürrealist bir görünüm katar. Dulac, filmin klasik özne-nesne ilişkisine müdahale etmez; sadece bu ilişkinin aktarım biçimiyle oynar.

Germaine Dulac'ın belki de en çok ses getiren filmi, beş yıl sonra, 1928'de çektiği 44 dakikalık *La Coquille et le Clargyman (Deniz Kabuğu ve Papaz)* adlı yapımdır. Film, izlenimci Fransız sinemasının sinematografik teknikleriyle, sürrealizmin öyküleme mantığını (mantıktan kopukluğunu) birleştirir. Psikanaliz ve Freud'dan yoğun izler taşıyan anlatım biçimi, mantıksal anlatımdan tamamen kaçınır, belli ve net bir hikayeye dayanmaz. Ancak filmin tamamında ortaya çıkan izlenim; bir papazın erkeksi arzularıyla, bir kadının kadınsı isteklerinin çarpışması ve çakışmasıdır. Ölüm ve tensel arzunun bağlantısız biçimde verildiği filmde, papaz, kendi erotizmine karşı da bir mücadele içindedir. Filmin senaryosunu da yazmış olan avangart tiyatro kuramcısı ve şair Antonin Artaud, *Deniz Kabuğu ve Papaz*'ın "ruhun karanlık gerçeğini aradığını; görüntülerin anlamının, biçimlerinde ve gerçekleşme şekillerinde değil, onları gerçekleşmek zorunda bırakan daha içte bir ışıkta saklı" olduğunu dile getirir.

Siyah giyinmiş bir papaz, büyük bir istiridye kabuğu yardımıyla, daha sonra kıracağı şişelere siyah bir sıvı boşaltır. Bir kapı açılır. İçeri, her yeri madalyalarla süslü bir subay girer. Subay, kılıcıyla deniz kabuğunu kırar ve çıkar. Papaz, subayı koşarak sokağa dek takip eder. Bir araba geçer; içinde subay ve sarışın bir kadın vardır. Papaz onları bir kiliseye dek izler. Subay, günah çıkarma odasındayken, papaz subayın üzerine atlar. Ama bu kez subay, rahip kılığındadır ve yüzü dönüşmeye başlamıştır. Kadın bakar... Koridorlar, bir anahtar, kapılar... Subay ve kadın. Papaz onları takip eder. Bir kapı, bir teknenin kamarası. Papazın elleri. Kadının boynunun, bir teknenin ve parıltılı bir pasajın görüntüsü.

Hizmetçi kadınların temizlediği bir oda. Ortada büyük bir cam küre. Kürenin içinde, papazın başı. Kadın ve papaz, bu kez rahibe dönüşmüş olan subayın önündedirler. Papaz, cam küreyi kırar. Elindeki deniz kabuğundan koyu renkli bir sıvı içer. Deniz, tekne... Papaz, rahip-subayı denize atar. Papaz, günah çıkarma odasında, sarışın kadının üzerine atlar, göğüslerine dokunmak ister ama deniz kabuğundan bir zırh buna engel olur. Papaz zırhı söküp atar.

Bir balo salonunda, çiftler, aşk içinde dans ederler. Kadın ve subay en üstte bir tahtta oturur. Papaz, büyük elleriyle tuttuğu kabuğun içinde görünür. Subay ve adam kaybolur. Papazın paltosu uzar ve karanlık bir yola dönüşür. Kadın bir yolda koşar... papaz da koşar. İkisi ayrı ayrı koşarlar... Bir koridor, bir kapı... Papaz işaret verir, hemen yanında büyük cam küre durur, içinde kadının yüzü vardır.

Bunuel ve Dali:
Bir Endülüs Köpeği (1929)

Deneysel sinemanın en iyi ve en tartışmalı örneklerinden biri yine bir ressam ve bir sinemacının ortak çalışmasıyla gerçekleşir. İkisi de İspanyol kökenli olan Salvador Dali ve Luis Bunuel, 1929'da, "ortak düşlerinin meyvesi" olarak sürrealist bir filme imza atarlar: *Un Chien Andalou (Bir Endülüs Köpeği)*. Film, temelde iki aşık arasında geçen mücadeleyi anlatsa da, planlar arasında hiçbir mantık bağı yoktur ve tüm sürrealist filmlerde olduğu gibi "bir şeyin ne olduğunu değil, nasıl olduğunu" anlatır; belli bir duygu (şok olma) ve izlenim yaratmakla yetinir. Ancak *Bir Endülüs Köpeği*, toplamında aşk, şehvet, arzu, ölüm ve düş kavramlarını başarılı bir biçimde aktaran, sinema tarihinin en deneysel filmlerinin başında gelir.

Giriş Yazısı: "Çok eskiden..." Bir adam (Bunuel) usturasını biler. Balkona çıkar. Aya bakar. Adam bir kadının gözünü usturayla yarar. İnce bir bulut tabakası Ayı keserek hızla geçer... Ara yazı: "Sekiz yıl sonra... " Bir adam, bakıcı kıyafetleri içinde bisikletiyle caddede ilerler. Bir odada, bir kadın kitap okur... Kadın camdan dışarı bakar. Bisikletli adam kaza geçirip yere yığılır. Kadın aşağı inip yerdeki adama (gerçek aşığına) koşar. Adama sarılır, ağlayarak öper.

Oda. Kadın adamın giysilerini bir kutudan çıkarıp yatağa dizer ve izler... O anda odadaki bir adamın (kadının birlikte olduğu diğer adam) elinden karıncalar çıkar. Kadın adamın eline ve karıncalara bakar...

Cadde. Bir kadın, elindeki sopayla, yerde, kopmuş bir eli yoklar. Kalabalık toplanır. Bir polis, kopmuş eli kutuya koyup kadına (bisikletli adamın aşığı) teslim eder. Kalabalık dağılır. Kadın caddede yalnızdır. Hızla gelen bir araba kadına çarpar, kadın ölür. Diğer çift, pencereden her şeyi izler.

Oda. Adam ve kadın. Elinden karınca çıkan adam, kadına isterik biçimde saldırır. Göğüslerini sıkar. Ölen kadının çıplak hayalini görür, kadın anlar ve çekilir. Kavga... Adam birden omzunda iplerle iki piyanoyu çeker. Piyanoların üzerinde iki eşek leşi vardır... Adam piyanoları çeker. Piyanolar birden iki rahibe (biri Dali) dönüşür. Kadın korkuyla odadan çıkar ancak adam kapı kapanmadan yetişir. Adamın eli kapıya sıkışır. Elinin içinden yine karıncalar çıkar... Yatakta bir adam. Bisikletli adam, elbiselerinden tekrar hayata döner... Ara yazı: "Saat sabahın üçü..." Kapı çalınır. Bir adam (kadının tartıştığı diğer adam). Adam, yatakta bisikletli adamı görür ve tartışır. Bakıcı kostümlerini dışarı atar ve gitmesini ister. Bisikletli adam birden yüzü koyun duvara yaslanır... Ara yazı: "16 yıl önce..."

Bir oda. Masada açık kitaplar, mürekkep hokkası, dağılmış bir masa. Yüzü duvara dönük bir adam... aynı adam. Diğer adam, masadaki kitapları duvara dönük adama verir. Kitaplar birden tabancaya dönüşür, bisikletli adam, diğer adama ateş eder...

Orman. Yarı çıplak bir kadın, dizleri üzerinde sırtı dönük durur. Bir adam kadının omzuna değerek yere yığılır ve ölür. Kadının görüntüsü kaybolur.

"Bir Endülüs Köpeği, temelde iki aşık arasında geçen mücadeleyi anlatsa da, planlar arasında hiçbir mantık bağı yoktur ve tüm sürrealist filmlerde olduğu gibi 'bir şeyin ne olduğunu değil, nasıl olduğunu' anlatır; belli bir duygu ve izlenim yaratmakla yetinir."

Kadın, odaya girer. Yerde bir kelebek. Bir adam. Kadın hayal görür. Ölen adamın hayali. Adamın ağzı birden kaybolur. Kadın korkar. Ardından ruj sürmeye başlar; ruj adamın dudaklarını boyar. Kadın düş gördüğünü anlar, çıkar. Adamın hayaline dil çıkarır, alay eder. Mutluluk.

Sahil. Adam (kadının gerçek aşığı) sahilde bekler. Kadın adama koşar. Öpüşürler. Kıyıda yürürler... Çürümüş giysi parçaları bulurlar... Ara yazı: "İlkbahar..." Kuma bellerine kadar gömülmüş kadın ve erkek cesedi... Kapanış.

Salvador Dali ve Luis Bunuel'in birlikte yazdığı senaryo, film olarak her ne kadar 16 dakika sürse de, ilk gösteriminde büyük tepkilere yol açar. Daha girişinde bile ürkütücü bir şiddet sahnesiyle başlayan film, bizzat yönetmeni tarafından "bundan sonra böyle bir şiddet göreceksiniz" şeklinde bir uyarıyı peşinen verir. Film, ilk yıllarında birçok ülkede yasaklanır. Bunuel, tepkilerin artması üzerine, yakın plan olarak çekilen usturayla gözün kesilmesi sahnesinde, insan değil, öküz gözü kullanıldığını açıklar. Bu arada, çok merak edilen bir şey daha vardır: Neden böyle bir filmin adı *Bir Endülüs Köpeği*? Endülüs ve köpek filmin neresinde?

"Bir Endülüs Köpeği, toplamında aşk, şehvet, arzu, ölüm ve düş kavranmalarını başarılı bir biçimde aktaran, sinema tarihinin en deneysel filmlerinin başında gelir."

Bunuel ve Dali için bunun cevabı basittir: Filmin, Endülüs'le ve köpekle hiçbir ilgisi yok. Bu bir avangart film, sürrealist bir eser, bir deneme... Başarıysa şudur: İzleyicinin başından sonuna dek, izlemeden önce ve izledikten sonra, hala "Endülüs" ve "köpek" konusunda bir işaret beklemesi. Ya da farkında olmadan sürrealizmle tanışması.

Altın Çağ

Dali ve Bunuel, *Bir Endülüs Köpeği*'nden sonra, bu kez çok daha çarpıcı bir filme imza atarlar. 1930 yılında çektikleri *L'Age d'Or (Altın Çağ)*, cinsel dışavurumları son derece cesur bir film olarak ortaya çıkar. Film, temelde, iki aşığı konu almaktadır. Kızın varlıklı ailesinin isteği ve toplumun onaylamaması, sevgilileri birbirinden ayırır. Senaryo, ne pahasına olursa olsun birbirine kavuşmayı amaçlayan erkek ve kadınla, onları engellemeye çalışan tutucu toplum ve kurumların mücadelesi üzerinde temellenir. Filmin

sahnelerinden birinde, deniz kıyısında; bol iskelet, piskoposlar ve iskeletlere selam duran resmi erkanın dışında, biraz ileride bir tecavüz sahnesi yaşanır. Daha sonra, bir adam vurulup düşer; bir kadın (baş karakter) cinsel arzularını dışavurmak için bir heykelin ayak uçlarını öpüp emer... Sonlarında, açıkça İsa'nın rolüne soyunan bir karakterin de yer aldığı, nerdeyse sadizme varan bir orji sahnesi filme damgasını vurur. Film aslında, dönemin "iki yüzlü" burjuva toplumuna saldırgan bir eleştiridir. Onların düşündüğü ama dile getiremediği bazı sapkın düşleri, *Altın Çağ*, onların adına ve onların gizli yüzünü açığa çıkarırcasına gerçekleştirir. Kaldı ki, filmde, Marquis de Sade'ın *Sodom'un 120 Günü* adlı kitabından yoğun izler bulmak mümkündür. Sade'ın ifadesiyle, "soyluların gerçek ahlak diye dayattıkları iki yüzlülüğün arkasında yatan zevk düşkünlüğü" Sodom'da, acı-zevk karışımı bir dışavurumla ifade edilir. Bu da aslında

Altın Çağ

Altın Çağ

toplumsal linçe bir göndermedir. *Altın Çağ*'da bu linçi ve acı-zevk karışımını filmin her karesinde görmek mümkün. Film, aynı zamanda koyu Katolisizmin de sıkı bir eleştirisi olduğu için çok sayıda tepki alır. Hatta filmin gösterildiği salona bomba atılır, izleyiciler ayaklanır. Uzun yıllar yasaklanan film, sürrealist sinemanın en cesur örneklerinden biri olarak gücünü ve etkisini hala korumaktadır.

RENE CLAIR

René Lucien Chomette (1898-1981)

Bize Özgürlük

Sessiz ve sesli Fransız sinemasının öncü isimlerinden biri olan Rene Clair; sürrealist, dadacı ve ana akım sinema türlerinde eserler vermiş avangartlardan biridir. *Entr'acte (Ara, 1924), Paris qui Dort (Paris Uyuyor,1924), Un Chapeau de Paillle d'Italie (İtalyan Hasır Şapka, 1927), Sous les Toits de Paris (Paris Damları Altında, 1930), A Nous La Liberte (Bize Özgürlük, 1931, Chaplin'in Asri Zamanlar'ına rakip görülür)* ve *Le Silence est d'Or (Sükut Altındır, 1947)* Clair'in en önemli filmleri arasında yer alır.

Paris'in sürekli pazar kurulan bir semtinde doğan Rene Clair, liseden sonra, Birinci Dünya Savaşında sıhhiyeci olarak görev yapar. Savaşın bitiminden sonra gazetecilik, fotoğrafçılık, şarkı sözü yazarlığı ve eleştirmenlik yapar. Sinemaya 1920'de oyuncu olarak girer. "Clair" takma adını da bu dönemde alır. Oyunculuğun yanında yönetmen yardımcılığı da yaptığı için yönetmenlik mesleğini de öğrenir ve *Paris Uyuyor* adlı ilk filmini 1924'de çeker. Uçuk bir bilim adamının deneyleri sonucu ortaya çıkan şeytani bir ışın, bir anda tüm Paris'i uykuya daldırmıştır. Bir grup insan, hiç kimsenin olmadığı bir

kente uyanırlar. Herkes kaybolmuş gibidir. İlk başta, bu durumun tadını çıkaran grup; hiç giremedikleri lüks restoranlarda yemek yerler ve krallar gibi yaşarlar. Ama bir süre sonra, yalnızlıktan sıkıldıklarını fark ederler. Derken, bazı komik maceraların ardından, kentteki yaşamı yeniden hayata döndürürler... Yaklaşık 45 dakika süren film, René Clair'in aykırı kamera hareketleri, film hileleri ve düşü andıran sahneleriyle Fransız sinemasının en önemli deneysel filmlerinden biri olarak kabul edilir.

René Clair, aynı yıl, 1924'de, bir de kısa film çeker. Dadacı hareketin en ünlü isimlerinden biri olan Francis Picabia'nın librettosunu yazdığı bir balenin gösteriminde, ara verilince bale izleyicisine gösterilecek bir filmdir bu: *Entr'acte*. Yaklaşık 22 dakika uzunluğa sahip filmde Marcel Duchamp, Francis Picabia ve Man Ray gibi Dadacı hareketin büyük isimleri de rol almaktadır. İki adamın, seyirciye çevirdikleri topla açılan film, birbirinden bağımsız sahnelerle ilerler. Bir çatıda, iki adam satranç oynar. Paris trafiği kendi halinde akar... Bu arada, çatıda kuş avlayan bir adam damdan düşüp ölür. Adam için hazırlanan cenaze töreni, filmin neredeyse yarısını kapsar ancak en vurucu sahneler de törende gerçekleşir.

Entr'acte

Bir devenin çektiği cenaze arabasının peşinde, çoğu zaman ağır çekim (yüksek kare) ilerleyen ve bale yaparmış gibi, zıplayarak giden komik insanlar vardır. Bu arada, bazen görüntüye, bale yapan bir dansçının çoğu kez alt açıyla çekilmiş muhteşem görüntüsü girmektedir. Cenaze arabasının birden çözülüp kendi başına ilerlemesi, filmin ritmini de hızlandırır. Peşinden koşanlar hızlanırken, çevredeki her şey de birbirine girmiş şekilde hızlanır. Eşyayla insanın buluştuğu Dadaist bir kurgu, filmin sonuna dek sürer. Sonra, öldü sanılan adam canlanır ve elindeki sihirli sopayla, törendeki herkesi görünmez kılar. En son, sopayı kendine doğrultur ve kendisi de görünmez olur... Clair, *Entr'acte*'ın gösteriminde büyük tepkilerle karşılaşsa da, şöhretini ve başarısını garanti altına almıştır artık.

Entr'acte

"Entr'acte, çok fazla bir şeye inanmaz; hayatın zevkine belki.
Onun inandığı, yeni bir keşiften alınan zevktir;
kahkahalarla gülme arzusu dışında hiçbir şeye saygı
duymaz. "

Francis Picabia

Paris Damları Altında, Çekim

René Clair, sesli sinemaya da kolayca uyum sağlar ancak, sesin, sessiz dönemdeki sinemanın özelliklerini yok etmemesi gerektiği düşünür. Bu anlamda ona göre ses, görüntüyü tamamlayan değil, ona destek olan, ayrı bir detay olmalıdır ve filmi öldürmemelidir. Bu düşüncelerini ilk kez, 1930 yılında çektiği; Paris sokaklarında geçen müzikal filmi *Paris Damları Altında*'yla gerçekleştirir. Bu film, ona aynı zamanda Hollywood'un da kapılarını açar. İkinci Dünya Savaşını Amerika'da geçirir ve Hollywood'da dört film çeker. Savaşın bitiminde, 1946'da yeniden Fransa'ya dönen yönetmen, 1965 yılına dek film çekmeyi sürdürür. 1981'de Neuilly-sur-Seine'de hayata veda eder.

Paris Uyuyor

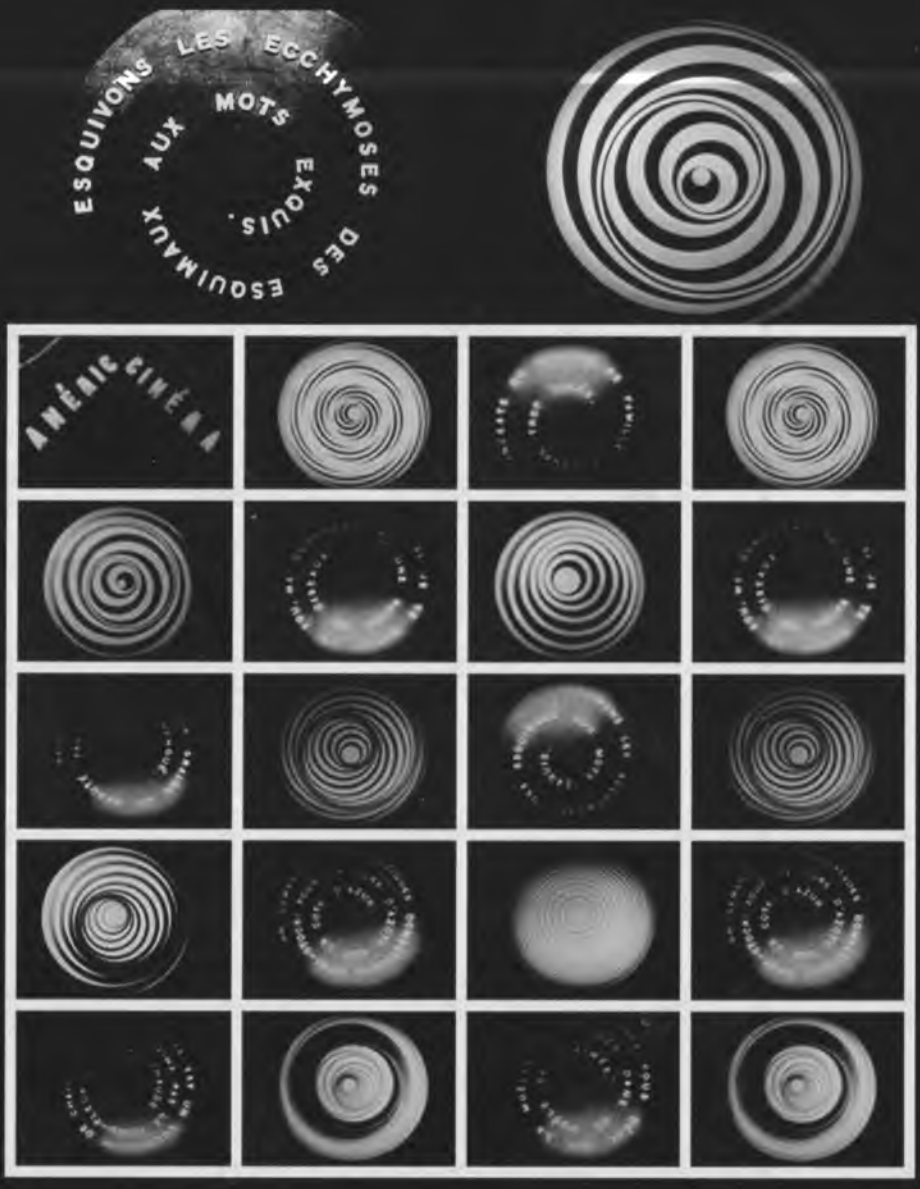
Akla Dönüş

1923'te Man Ray'in çektiği yaklaşık 3 dakika süren *Akla Dönüş (Le Retour a la Raison)* adlı film, Dadacı bir film olarak kabul edilir. Fotoğrafla sinemanın birbiri içinde eridiği ve hiç bitmeyecekmiş gibi bir izlenim yaratan hareketlerin sonsuz devinimi, aynı zamanda bir baş dönmesi de yaratır. Modern insanın "akla dönüşünü" sağlamanın tek yolu, belki de böyle bir baş dönmesinden geçiyordu...

Mekanik Bale

Fernand Leger'in 1923 yapımı *Mekanik Bale (Ballet Mecanique)* adlı filmi, sinema tarihinin ilk soyut filmlerinden biridir. Kübist sanatın da etkilerinin görüldüğü film, sert geçişler içerir. İnsan, eşya, makine ve hafızanın birbiri içinde harmanlandığı *Mekanik Bale*, son karede Chaplin'e de yer verir. Ancak burada görülen Chaplin, kübist ve mekanik bir Chaplin'dir.

Anemik Sinema

Marcel Duchamp'ın Rrose Sélavy takma adıyla çektiği Anemik Sinema (Anemic Cinema), sanatçının sözcükleri görselleştirme kaygısının bir ürünüdür... Duchamp, burada da sözcük oyunlarını sürdürür: Rrose Sélavy (Eros, c'est la vie: Eros hayattır!)

BİR ŞAİRİN KANI

Bir Şairin Kanı (Le Sang d'Un Poet, 1930) Jean Cocteau tarafından çekilen, 55 dakikalık, deneysel sinemanın en aykırı yapımlarından biridir. Film, canlanan bir heykelin, şaire bir ayna aracılığıyla başka bir dünyaya geçişin mümkün olduğunu söylemesiyle başlar. Şair aynadan içeri atlar ve bir otele çıkar. Otel odalarını anahtar deliklerinden dikizler. Odalardan birinde tavana yapışık bir kız çocuğu, son odada da bir hermafrodit (hem erkek hem dişi) vardır. Koridorun sonundaki bir el bir tabanca uzatır, şair kendine ateş eder ama ölmez. Hızla atölyesine döner, heykeli parçalar ancak hemen devamında kendisini avluda bir heykel olarak bulur... Her şeyin bir düş sahnesini andırdığı, sem-

bolleri ve göndermeleri bol bir film olarak *Bir Şairin Kanı*, cinsel metaforları ve dini motifleri sürrealist bir şekilde kullanır. Filmde dikkat çeken kostümleriyse ünlü modacı Coco Chanel tasarlar.

Öncü Deneysel Filmler

Film	Yönetmen	Ülke	Yıl
Meshes of the Afternoon/Öğleden Sonranın Ağları	Maya Deren	ABD	1943
Komposition in Blau/*Mavi Kompozisyon*	Oskar Fischinger	Almanya	1935
Le sang d'un poète/*Bir Şairin Kanı*	Jean Cocteau	Fransa	1930
Limite/*Limit*	Mario Peixoto	Brezilya	1931
L'homme à la caméra/*Kameralı Adam*	Dziga Vertov	Rusya	1929
Thèmes et variations/*Temalar ve Çeşitlemeler*	Germaine Dulac	Fransa	1928
Vormittagsspuk/*Kahvaltı Öncesi Hayaletler*	Hans Richter	Almanya	1928
La coquille et le clergyman/*Deniz Kabuğu ve Papaz*	Germaine Dulac	Fransa	1927
Anemic Cinema/*Anemik Sinema*	Marcel Duchamp	Fransa	1926
Jeux des reflets et de la vitesse/*Hız ve Yansıma Oyunları*	Henri Chomette	Fransa	1925
Entr'acte/*Ara*	René Clair	Fransa	1924
Ballet mécanique/*Mekanik Bale*	Fernand Léger	Fransa	1924
Symphonie diagonale/*Diyagonal Senfoni*	Viking Eggeling	Almanya	1923
Rythme 21/*Ritim 21*	Hans Richter	Almanya	1921

ZAMAN ÇİZELGESİ: OLAYLAR VE KİŞİLER 1826-2011

1826 Nicéphore Niépce, tarihte bilinen ilk fotoğrafı yayınladı: *Le Gras'da Pencreden Bir Manzara.*

1832 Fenakistoskop, yani ortasında hareket eder gibi görünen bir resmin olduğu dönen tekerlek, Belçika'da Joseph Plateau tarafından keşfedildi. Goethe öldü.

1834 William Horner, Plateau'nun fenakistoskop'unu zoetrop'a dönüştürdü.

1839 Osmanlıda reform hareketlerini başlatan Tanzimat Fermanı ilan edildi.

1848 Almanya'nın birçok eyaletinde ve çok sayıda Avrupa ülkesinde devrim yaşandı.

1862 Jean Dominique Ingres, *Türk Hamamı* adlı tablosunu yaptı.

1866 Sessiz film döneminde filmlere müzik yapacak olan besteci ve piyanist Eric Satie doğdu.

1867 Marx'ın *Das Capital* adlı eserinin ilk cildi yayınlandı.

1872 Eadweard Muybridge, hareket halindeki bir atın seri fotoğraflarını çekti. Fotoğraflara sırayla ve kesintisiz bakınca, ilkel bir sinema havası algılanıyordu.

1873 İlk kadın film yönetmeni olan Alice Guy Fransa'da dünyaya geldi.

1880 Çin ve ABD, ticaret ve göçmen anlaşması imzaladı.

1881 Dostoyevski öldü. Atatürk doğdu. Rus çarı İkinci Alexander öldürüldü. Picasso doğdu.

1882 Etienne-Jules Marey "fotoğraf tüfeği" adlı makinesini icat etti. Yönetmen Lois Weber doğdu.

1883 İzlenimci ressam Fransız Edouard Manet öldü. Nikos Kazancakis doğdu. Karl Marx öldü.

1885 Özgürlük Heykeli New York limanına getirildi. Victor Hugo öldü.

1886 İngiliz sinemasının öncüsü William Friese-Greene, bir film kamerası ve projektör üzerinde çalışmaya başladı.

1887 Selüloit nitrat film icat edildi. Verdi'nin Othello adlı operası La Scala'da gösterildi.

1888 Mucit Louis Aimé Augustin, İngiltere'deki Leeds Köprüsünde, trafik akışının kısa filmini çekti. Bu film, muhtemelen, çekilen ve halka gösterilen ilk filmdi; ancak Lumiere Kardeşlerin sinemasından çok uzaktı. Georges Eastman ilk taşınabilir fotoğraf makinesini üretti ve Kodak adı altında markalaştırdı.

1889 Georges Eastman, selüloit film şeridi (pelikül) üretti. Eiffel Kulesi tamamlandı.

1890 William Kennedy Laurie Dickson, arkadaşı Edison'ın talimatlarıyla, ilk modern kamera sayılan "kinetograf" cihazını yaptı. Van Gogh ve Nietzsche öldü.

1892 Muhsin Ertuğrul doğdu.

1893 Sessiz sinemanın yıldızı Mary Pickford doğdu.

1894 Thomas Edison *Fred Ott's Sneeze* (Fred Ott'un Hapşırığı) adlı filmini çekti. İlk kinetoskop salonu New York'ta açıldı.

1895 Lumiere Kardeşler ilk film gösterimlerini gerçekleştirdi. Rudolph Valentino doğdu.

1896 Thomas Edison *The Kiss* (Öpücük) adlı filmini çekti; bu, sinema tarihinin ilk öpüşme sahnesiydi. İstanbul'daki Yıldız Sarayı'nda ilk film gösterimi gerçekleştirildi; filmi gösteren, Bertrand isimli bir Fransızdı. Konulu ilk Türk filmini çekecek olan Sedat Simavi doğdu.

1897 İsmail Dümbüllü doğdu. *Cyrano de Bergerac* oyunu Paris'te sahnelendi. Pola Negri doğdu.

1898 Alice Guy, kronofon sistemiyle, ilkel denebilecek kalitedeki ilk sesli filmi Fransa'da çekti. Japonya ilk filmini çekti.

1899 Ernest Hemingway doğdu. Anton Çehov, *Vanya Dayı* adlı oyununu yayınladı.

1900 Max Planck kuantum teorisini formüle etti. Kodak, Brownie marka fotoğraf makinesini üretti. Sigmund Freud *Düşlerin Yorumu* adlı kitabını yayınladı. Hamburger icat edildi.

1901 Kraliçe Victoria öldü. İlk transatlantik radyo sinyali gerçekleştirildi. Walt Disney doğdu. İlk Nobel ödülleri verildi. Theodore Roosevelt ABD başkanı oldu.

1902 Yönetmen William Wyler doğdu. İlk oyuncak ayı üretildi. Georges Melies, *Ay'a Yolculuk* filmindeki özel efektlerle adından söz ettirdi. Hindistan'da veba salgını hortladı. Sessiz sinemanın en gözde yapımlarından olan *Büyük Tren Soygunu,* Edwin S. Porter tarafından New York ve New Jersey'de çekildi ve 1903'de gösterildi.

1904 Rus-Japon Savaşı başladı. Panama Kanalının inşasına başlandı. Toronto'da büyük bir yangın çıktı ve kentin büyük kısmı kül oldu. Uluslararası Futbol Federasyonu FIFA kuruldu. İngiliz aktör Cary Grant doğdu.

1905 Greta Garbo doğdu. Amerika'da ilk pizza salonu açıldı. Rusya'da 1905 "Kanlı Pazar"ı yaşandı.

1906 İtalya'nın ilk kadın yönetmeni Elvira Notari, filmlerini çekmeye başladı.

1907 Pablo Picasso kübist tarzda ilk resmini yaptı: *Avignonlu Kadınlar.* İlk elektrikli çamaşır makinesi üretildi.

1908 Amerika'da "nickeleodeon" adı verilen sekiz binin üzerinde sinema salonu vardı. Ford'un T Model otomobilleri piyasaya çıktı. İtalya'da yaşanan depremde 150 bin kişi öldü. D. W. Griffith ilk tek makaralık filmini çekti: *Dollie'nin Maceraları.* Avni Dilligil doğdu.

1909 Japonya Prensi Ito öldürüldü. Plastik icat edildi. 35 mm. uluslararası sinemasal film ölçütü oldu.

1910 Thomas Edison sesli film cihazı olan Kinetofon'u tanıttı. ABD'nin ilk film yapım şirketi olan, William Foster'a ait "Foster Photoplay Company" Chicago'da kuruldu.

1911 Çin Devrimi yaşandı. Machu Picchu'daki İnka şehri keşfedildi.

1912 Titanic battı. SOS, uluslararası yardım sinyali olarak kabul edildi. İlk sinema dergisi "Photoplay" yayınlandı. İstanbul'daki büyük yangında bin 120 bina yok oldu.

1913 Fermuar icat edildi. İlk çapraz bulmaca yayınlandı. Meksika Devrimi gerçekleşti. Roger Garaudy doğdu. Tagore, Nobel Edebiyat Ödülü aldı.

1914 Arşidük Ferdinand öldürüldü; Birinci Dünya Savaşı başladı. Panama Kanalı resmen açıldı. Cecil B. DeMille, uzun metrajlı ilk Hollywood filmini çekti: *The Squaw Man*. Charlie Chaplin'in ilk "avare" karakteri ekranda görüldü. Fuat Uzkınay ilk Türk filmini çekti: *Ayestefanos'ta Bir Rus Abidesinin Yıkılışı*.

1915 D. W. Griffith'in *Bir Ulusun Doğuşu* adlı filmi gösterime girdi. Almanlar zehirli gazı silah olarak kullandı. Sinemanın ilk "vamp" kadınlarından biri olan Theda Bera, *A Fool There Was* filminde başrol oynadı. Louis Feuillad, Fransız sinemasının seri filmlerinden olan *Vampirler*'i yönetti. Ömer Lütfi Akad doğdu."Technicolor Corporation" iş dünyasına kapılarını açtı. Antony Quinn ve Edith Piaf doğdu.

1916 Lois Weber'in kürtajı konu alan *Where Are My Children? (Çocuklarım Nerede?)* adlı filmi büyük tepkilere yol açtı.

1917 Rusya'da Ekim devrimi yaşandı. ABD, Birinci Dünya Savaşı'na girdi. John Ford, ilk filmi *Tornado*'yu yönetti. Almanların dev film şirketi UFA kuruldu. Marcel Duchamp, imzaladığı bir *Pisuar*'ı New York'ta sanat eseri olarak sergiledi.

1918 Tüm dünyada büyük grip salgını baş gösterdi. Rus Çarı İkinci Nikolay ve ailesi katledildi.

1919 Birinci Dünya Savaşı sona erdi. Walt Disney ve Ub Iwerks, çizgi film üretmek için güçlerini birleştirdi. Robert Wiene, Almanya'da, *Doktor Caligari'nin Kliniği* adlı klasik korku filmini yönetti.

1920 İlk ticari radyo yayını başladı. ABD'de kadınlar seçme hakkı elde etti. Charlie Chaplin, Douglas Fairbanks, ve D.W. Griffith "United Artists" şirketini kurdular.

1921 İrlanda bağımsızlığını ilan etti. Kızıl Ordu Tiflis'e girdi. Hitler, Nazi Partisinin "führer"i seçildi. Çin, Çek, Portekiz ve İtalyan komünist partileri kuruldu. Irak Kralı Faysal, Bağdat'ta taç giydi. Einstein, Nobel Fizik Ödülü aldı. Aliye Rona doğdu.

1922 Belgesel sinemanın öncülerinden Robert Flaherty, *Nanook of the North* adlı filmini tamamladı. Alman yönetmen F. W. Murnau, korku sinemasının klasikleri arasına giren ve en gözde vampir filmlerinden biri kabul edilen *Nosferatu*'yu çekti. Rin Tin Tin hayvan yıldız oldu. İzmir'de Büyük İzmir Yangını yaşandı; kentin büyük kısmı haraboldu.

1923 Türkiye Cumhuriyeti kuruldu. Time dergisi yayına başladı. Cecille B. DeMille *On Emir*'in ilk versiyonunu çekti. Japon yönetmen Kenji Mizoguchi ilk filmi "Resurrection of Love"ı yönetti. Yaşar Kemal doğdu. Türkiye ve Yunanistan mübadele anlaşması yaptı. 1 milyon 250 bin Ortodoks Rum Türkiye'den Yunanistan'a; 400 bin Müslüman, Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etti.

1924 İlk Olimpiyat Kış Oyunları gerçekleştirildi. MGM film şirketi kuruldu. Sovyetler Birliği, Lenin'in öldüğünü resmen açıkladı. IBM New York'ta kuruldu. Marlon Brando doğdu.

1925 Adolf Hitler "Kavgam" adlı kitabını yayınladı. Universal film şirketi, *Operadaki Hayalet*'i piyasaya sürdü. Sergei Eisenstein *Potemkin Zırhlısı*'nı yönetti. Chaplin, klasik komedi filmi *Altına Hücum*'u yazdı, filmde rol aldı, yönetti ve yapımcılığını üstlendi. Sadri Alışık doğdu.

1926 Warner Bros. şirketi, efekt ve müzik eşliğinde *Don Juan* filminin gösterimini gerçekleştirdi. Ekranın romantik idolü Rudolph Valentino öldü. İlk renkli film çekildi: *The Black Pirate.*

1927 Charles Lindberg, tek başına Atlantik'i uçakla geçti. İngiliz yayın şirketi BBC kuruldu. Abel Gance, *Napolyon* adlı filmini çekti. OSCAR kuruldu. İlk sesli film çekildi: *The Jazz Singer.*

1928 İlk Oxford İngilizce Sözlük yayınlandı. Balonlu çiklet icat edildi. Tamamı sesli ilk film *New York Işıkları* gösterime girdi. Germaine Dulac, *Denizkabuğu ve Papaz* adlı sürrealist filmini çekti.

1929 Borsa çöktü; Büyük Buhran adı verilen dünya ekonomik krizi başladı. İlk araba radyosu icat edildi. İlk OSCAR töreni düzenlendi. Troçki, Alma Ata'ya sürgün edildi. Penisilin icat edildi. Amerikalı yapımcı ve yönetmen Alan Pakula doğdu. İlk dublajlı filmi King Vidor çekti: *Hallelujah!* Dziga Vertov'un çektiği *Kameralı Adam*, Sovyet montaj tekniğinin ilk örneğini oluşturdu.

1930 Dilimlenmiş ekmek ilk kez piyasada görüldü. René Clair'in *Paris Damları Altında* adlı filmi müzikallerin ilk örneği olarak büyük başarı elde etti. Clint Eastwood doğdu.

1931 Mafya babası Al Capone, vergi kaçakçılığından hapse atıldı. Empire State binası tamamlandı. Fritz Lang, gerilim filmi *M*'yi yönetti. Bela Lugosi, *Dracula* adlı korku filminde başrol oynadı. İlk sesli Türk filmi Muhsin Ertuğrul tarafından çekildi: *İstanbul Sokaklarında.*

1932 Almanya'da 6 milyon işsiz vardı. Hitler, Alman vatandaşı oldu. Umberto Eco doğdu. İlk Venedik Film Festivali düzenlendi. Fransız yönetmen François Truffaut doğdu.

1933 Jean Vigo, *Hal ve Gidiş Sıfır* filmini yönetti. İngiliz Film Enstitüsü kuruldu. Nazilerin ilk toplama kampı olan Dachau'nun yapımı tamamlandı; Gestapo örgütü kuruldu. Gandhi, Hindistan'da hapse mahkum edildi.

1934 Kanun kaçakları Bonnie ve Clyde, bir pusuda öldürüldü. İlk çizburger icat edildi. Moa, Uzun Yürüyüş'ü başlattı. Alman yönetmen Leni Riefenstahl, Nazi propaganda filmi *İradenin Zaferi'ni* yönetti.

1935 İlk kutu bira ABD'de satışa çıktı. Persiya, adını İran olarak değiştirdi. Elvis Presley doğdu. Nobel Edebiyat Ödülü verilmedi.

1936 İspanyol İç Savaşı başladı. Dünyanın en büyük film arşivlerinden biri olan "Cinématheque Française" kuruldu. BBC, dünyanın ilk yüksek çözünürlüklü televizyon yayınını başlattı. *Martı*'nın yazarı Richard Bach doğdu.

1937 Japonya, Çin'i işgal etti. "The Trial of Lonesome" adlı film, Technicolor'ın tamamı açık havada çekilen ilk filmi oldu. Disney firması, *Pamuk Prenses*'in ilk uzun metrajlı versiyonunu çekti.

1938 Nazi Almanyası, tek kurşun harcamadan Avusturya'yı teslim aldı. Sinema Sihirbazı Georges Melies öldü. Eisenstein, *Alexander Nevski* adlı filmini çekti. Meksika, toprakları içinde bulunan tüm yabancı petrol şirketlerini millileştirdi. Macar yönetmen Istvan Szabo doğdu. Atatürk öldü.

1939 Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı başladı. Atlantik üzerinde ilk ticari uçak seferi yapıldı. Almanya ve SSCB saldırmazlık antlaşması imzaladı. *Rüzgar Gibi Geçti* ve *Oz Büyücüsü* çekildi. Jean Renoir, başyapıtı sayılan *Oyunun Kuralı* adlı filmini yönetti.

1940 Troçki, Meksika'da Stalin'in ajanları tarafından öldürüldü. John Ford, Steinbeck'in romanından uyarlanma *Gazap Üzümleri* adlı filmini çekti. İlk McDonald's restoran California'da açıldı. Şener Şen doğdu. Petain, Fransa başbakanı oldu. Al Pacino doğdu.

1941 ABD'de, atom bombası üzerine çalışmalar başladı. Japonlar Pearl Harbor'a saldırdı; Amerika, İkinci Dünya Savaşı'na girdi. John Huston *Malta Şahini* adlı filmini çekti. Almanya; Yunanistan ve Yugoslavya'yı işgal etti. Amerikalı şarkıcı ve aktivist Joan Baez doğdu. Nick Nolte doğdu. Orson Welles, ilk filmi *Yurttaş Kane*'i yönetti.

1942 Stalingrad Savaşı başladı. İlk tişört piyasaya sürüldü. Avrupa'ya ilk Amerikan birlikleri ayak bastı. *Casablanca* filminin prömiyeri New York'ta yapıldı. Stephen Hawking doğdu. Hiçbir dalda Nobel verilmedi. Albert Camus, *Yabancı* adlı romanını yayınladı.

1943 Varşova gettosunda ayaklanma başladı. Eisenstein, film teorisinin başyapıtlarından biri olan *Film Duyumu* adlı kitabını yayınladı. Türkiye'de, Şükrü Saraçoğlu on dördüncü hükümeti kurdu. Barış Manço doğdu. Avusturyalı yönetmen Max Reinhardt öldü. İsveçli oyuncu Bruno Ganz ve Robert de Niro doğdu.

1944 İlk tükenmez kalem satışa çıktı. Kraliyet Hava Kuvvetleri, Berlin'e 2 bin 300 ton bomba yağdırdı. Şarkıcı Diana Ross doğdu. Fransız şair Max Jacob öldü. Kemal Sunal doğdu.

1945 Hitler intihar etti. Almanya teslim oldu. ABD, Japonya'ya atom bombası attı; İkinci Dünya Savaşı sona erdi. Mikrodalga fırın icat edildi. İtalyan Yönetmen Roberto Rossellini *Roma, Açık Şehir* adlı filmini çekti. Marcel Carné, Fransız Direnişinin başyapıtı sayılan *Cen-*

netin Çocukları filmini yönetti. Nuremberg Savaş Suçları Mahkemesi kuruldu. Nazi Generali Hermann Goring, idam edilmesine saatler kala intihar etti.

1946 Cannes Film Festivali başladı. Jean Cocteau, *Güzel ve Çirkin* filmini çekti. Suriye resmen bağımsız oldu.

1947 Polaroid fotoğraf makinesi icat edildi. Atina yakınlarında gemi battı, 392 kişi öldü. David Lean'in *Büyük Umutlar* filmi Amerika'da gösterildi. CIA resmen kuruldu. Japon yönetmen ve oyuncu Takeşi Kitano doğdu. Al Capone ve Henry Ford öldü.

1948 Mahatma Gandi öldürüldü. İsrail devleti kuruldu. Vittoria De Sica, *Bisiklet Hırsızları* filmini çekti. Cat Stevens (Yusuf İslam) doğdu. Nobel Edebiyat Ödülü T. S. Eliot'a verildi. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi yayınlandı.

1949 George Orwell, *1984* adlı romanını yayınladı. Fransız oyuncu Fanny Ardant ve Richard Gere doğdu. Amerikalı yönetmen Victor Fleming öldü.

1950 Kore Savaşı başladı. Walt Disney, on ikinci çizgi filmi *Cinderella*'yı piyasaya sürdü. Celal Bayar cumhurbaşkanı oldu. Avrupa'nın nüfusu 547 milyon 403 bine ulaştı. Şarkıcı Natalie Cole ve aktör William Hurt doğdu. İrlandalı yazar Bernard Shaw öldü.

1951 İlk renkli televizyonla tanışıldı. Ressam Jackson Pollock "action painting" resimlerini sergiledi. Fransa'da "Cahiers du Cinema" dergisi ilk sayısını yayınladı; "auteur" teorisi doğdu. NATO, Yunanistan ve Türkiye'yi üye olarak kabul etti.

1952 Arabalarda ilk kez emniyet kemeri kullanılmaya başlandı. Prenses Elizabeth, 25 yaşında İngiltere Kraliçesi oldu. İlk üç boyutlu (3D) film yayınlandı: *Bwana Devil*. Yönetmen Gus Van Sant doğdu. François Mauriac, Nobel Edebiyat Ödülü aldı. Orhan Pamuk doğdu.

1953 DNA keşfedildi. Fred Zinneman, En iyi Yönetmen Oscar'ı aldı. Doris Day, *Calamity Jane* filminde başrol oynadı. Kim Basinger doğdu. Sovyet yönetmen Pudovkin öldü. Sedat Simavi öldü. İlk renkli Türk filmini Muhsin Ertuğrul çekti: *Halıcı Kız*.

1954 İlk hidrojen bombası patlatıldı. Federico Fellini, *La Strada* filmini çekti. "Godzilla" karakteri ilk kez ekranda görüldü. *Rıhtımlar Üzerinde*, En iyi Film Oscar'ı aldı; Marlon Brando En İyi Erkek Oyuncu, Elia Kazan En İyi Yönetmen seçildi.

1955 James Dean, trafik kazasında öldü. İlk Disneyland açıldı. Varşova Paktı imzalandı. William Holden ve Kim Novak, *Picnic* adlı filmde rol aldılar. *Asi Gençlik* gösterime girdi. Ornella Muti ve Isabelle Adjani doğdu. Theda Bara öldü. Clint Eastwood, ilk kez ekranda görüldü.

1956 Video kaset, televizyon yayınları için kullanılmaya başlandı. Burt Lancaster, *Trapez* adlı filmde rol aldı. Mel Gibson ve Tom Hanks doğdu. Jean-Paul Belmondo film kariyerine başladı.

1957 Sovyet uzay aracı Sputnik fırlatıldı. Roger Vadim, *Ve Tanrı Kadını Yarattı* adlı filmini çekti. Ingmar Bergman, ölüm ve yaşamı konu alan *Yedinci Mühür* adlı filmini yönetti. Humphrey Bogart öldü.

1958 Hitchcock, *Vertigo* adlı filmini yönetti. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kuruldu. Gary Oldman doğdu.

1959 Fidel Castro Küba lideri oldu. Fransız sinemasının yeni dalgacılarından François Truffaut *400 Darbe*, Jean-Luc Godard *Serseri Aşıklar* filmlerini yönetti. Nuri Bilge Ceylan doğdu.

1960 Fellini, *Dolce Vita* filmini çekti. Roger Corman, *Küçük Korku Dükkanı* filmini yönetti; oyunculardan biri genç aktör Jack Nicholson'dı.

1961 İngiliz müzik grubu Beatles ilk kez konser verdi. Adnan Menderes idam edildi. ABD, Vietnam'a asker gönderdi. Berlin Duvarı inşa edildi. Fransız yönetmen Alain Renais, zaman ve hafıza üzerine kurgulanan filmi *Geçen Yıl Marienbad*'dayı çekti.

1962 Küba'yla füze krizi baş gösterdi. Andy Warhol ilk sergisini açtı. *Dr. No*, ilk James Bond filmi olarak vizyona girdi. Marilyn Monroe intihar etti.

1963 Başkan JF Kennedy suikasta kurban gitti. Mona Lisa ilk kez ABD'de sergilendi. Düğmelerine basarak arama yapılan ilk telefon piyasaya çıktı. Helen Hunt ve Johnny Depp doğdu. Amerikalı şair ve romancı Sylvia Plath intihar etti. Edith Piaf öldü.

1964 Mandela, Güney Afrika'da ömür boyu hapse mahkum edildi. Siyahların hakları için mücadele eden Martin Luther King, Nobel Barış Ödülü aldı. Sidney Poitier, En İyi Erkek Oyuncu Oscar'ı aldı. Stanley Kubrick, *Dr. Strangelove* filmini çekti. Antalya Film Festivali ilk kez düzenlendi. Metin Erksan, *Susuz Yaz* filmiyle Berlin Film Festivali'nde Altın Ayı ödülü aldı.

1965 Malcom X, New York'ta öldürüldü. Çizgi yapım *Tom&Jerry*, CBS televizyonunda ilk dünya prömiyerini gerçekleştirdi. Mimar Le Corbusier öldü. Amerikalı aktör Charlie Sheen doğdu.

1966 Mao, Kültür Devrimi'ni başlattı. *Star Trek (Uzay Yolu)* serisi başladı. Walt Disney, *The Jungle Book (Orman Kitabı)* filminin yapımı sırasında öldü. Rus yönetmen Tarkovski, *Andrei Rublev* filmini çekti. Salma Hayek ve Sophie Marceau doğdu. Amerikalı yönetmen ve oyucun Buster Keaton 70 yaşında öldü.

1967 Sony firması ucuz, siyaz-beyaz, amatör video kamera üretti: Porta-Pak. Dustin Hoffman *The Graduate (Mezuniyet)* filminde rol aldı. Julia Roberts ve Nicole Kidman doğdu. Harvey Keitel film kariyerine başladı.

1968 Sinemanın öncülerinden Alice Guy öldü. Prag Baharı yaşandı; Rus tankları teslim alındı. Yeni reyting sistemi kuruldu. Fransa'da, Mayıs olayları nedeniyle Cannes Film Festivali iptal edildi.

1969 Charles Manson, Roman Polanski'nin eşi, oyuncu Sharon Tate'i öldürmek suçundan tutuklandı. Neil Armstrong Ay'da yürüyen ilk insan oldu. Sony, ev için ilk videoyu üretti.

1970 İlk bilgisayar disketi (floppy disk) üretildi. Sarkıcı Janis Joplin ve rock gitarist Jimi Hendrix öldü. Beatles grubu dağıldı. Dünya nüfusu 3 buçuk milyarı geçti. Paramount, *Love Story* filmini piyasaya sürdü. Uma Thurman ve Ethan Hawke doğdu. Sylvester Stallone ve Arnold Schwarzenegger sinema kariyerine başladı.

1971 Sergio Leone, *Bir Avuç Dolar İçin* adlı filmini çekti. Fransız oyuncu Charlotte Gainsbourg doğdu. Fransız komedyen Fernandel, Jim Morrison ve Louis Armstrong öldü. Morgan Freeman, film kariyerine başladı. Avni Dilligil öldü.

1972 Francis Ford Coppola'nın yönettiği *Baba* filmi ABD'de gösterime girdi. Şair Ezra Pound öldü. Heinrich Böll Nobel Edebiyat Ödülü aldı. Bruce Lee, *Way of Dragon* filminde oynadı ve filmi yönetti.

1973 George Lucas, *American Graffiti* filmini yönetti. ABD'de kürtaj yasal oldu. Bruce Lee öldü. Steve McQueen ve Dustin Hoffman, *Kelebek* filminde rol aldı. Gerard Depardieu film kariyerine başladı. İsmail Dümbüllü öldü. Amerikalı Martin Cooper ilk mobil telefonu icat etti: Ağırlığı 1 kilodan fazlaydı ve pili en fazla 20 dakika dayanıyordu.

1974 Dansçı Mikhail Barışnikov Sovyetler Birliği'nden kovuldu. Roman Polanski *Chinatown*'ı yönetti. People dergisi yayın hayatına başladı; kapağında Mia Farrov vardı. Kate Moss doğdu.

1975 Pol Pot, Kamboçya'da komünist lider oldu. Lübnan'da iç savaş başladı. *Jaws* filminin prömiyeri yapıldı. Sony, "Betamax" videoyu üretti.

1976 Saul Bellow Nobel Edebiyat Ödülü aldı. Amelie filmiyle ünlenen Fransız oyuncu Audrey Tautou doğdu. VHS kaset piyasaya sürüldü. Bernardo Bertolucci *1900* filmini yönetti. Fransız aktör Jean Gabin öldü.

1977 Kunta Kinte (LeVar Burton) karakteriyle ünlenen TV dizisi *Kökler* yayınlanmaya başlandı. İstanbul Taksim'de 1 Mayıs olayları yaşandı; 34 kişi öldü. *Yıldız Savaşları* izleyiciyle buluştu. Steven Spielberg *Üçüncü Türle Yakın İlişkiler* filmini çekti. Lolita'nın yazarı, Rus Vladimir Nabokov öldü.

1978 Dünyanın ilk tüp bebeği İngiltere'de dünyaya geldi. John Carpenter, korku klasiği *Halloween*'ı yönetti. *Grease* filmi çekildi; oyuncular: John Travolta, Olivia Newton-John, Jeff Conaway, Stockard Channing, Eve Arden, Edd Byrnes. Televizyon dizisi *Dallas* yayın hayatına başladı. Kavin Bacon film kariyerine başladı. Yazar, oyuncu, yönetmen ve yapımcı James Franco doğdu.

1979 Sony, ilk walkman'i üretti. Ayetullah Humeyni, İran lideri oldu. Rahibe Teresa Nobel Barış Ödülü aldı. Mel Gibson'ın rol aldığı *Mad Max* filmiyle Avustralya sineması ismini duyurdu. Ridley Scott, *Alien* filmini çekti. Mickey Rourke film kariyerine başladı. Jean Seberg öldü. Muhsin Ertuğrul öldü.

1980 Ted Turner, 24 saat kablolu yayın yapacak olan CNN'i kurdu. Yönetmen Rainer Werner Fassbinder, 15 buçuk saatlik filmi *Berlin Alexanderplatz*'ı çekti. Türkiye'de askeri darbe oldu. John Lennon, New York'ta öldürüldü. İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi, Kahire'de öldü. Universal şirketi, *Blues Brothers* (Cazcı Kardeşler) filmini piyasaya sürdü. Robert de Niro, *Kızgın Boğa* filmiyle En İyi Erkek Oyuncu Oscar'ı aldı. Jean Reno ve Bruce Willis film kariyerlerine başladı. Alfred Hitchcock ve *Pembe Panter* filminin Müfettiş Clouseau'su Peter Sellers öldü.

1981 Mehmet Ali Ağca, Papa İkinci John Paul'e suikast girişiminde bulundu. Yunanistan Avrupa Birliği'ne girdi. Fransız yönetmen René Clair ve Amerikalı oyuncu Natalie Wood öldü. Tom Cruise, film kariyerine başladı. Istvan Szabo'nun yönettiği *Mephisto* filmi, En İyi Yabancı Film Oscar'ı aldı.

1982 Arjantin, Falkland Adalarını işgal etti. Michael Jackson, ilk albümü "Thriller"ı çıkardı. Steven Spielberg *E.T.* filmini çekti. Michelle Pfeiffer film kariyerine başladı. Ben Kingsley, *Gandhi* filminde başrol oynadı ve En İyi Erkek Oyuncu Oscar'ı aldı. Yılmaz Güney, *Yol* filmiyle Altın Palmiye kazandı. Ingrid Bergman, yönetmen King Vidor, Henry Fonda ve Grace Kelly öldü. Türkiye'de *Kara Şimşek* adıyla yayınlanan televizyon dizisi *Knight Rider* yayın hayatına başladı.

1983 Nazi savaş suçlusu Klaus Barbie, Bolivya'da yakalandı. William Golding Nobel Edebiyat Ödülü aldı. Japon yönetmen Shohei Imamura'nın *The Ballad of Narayama (Narayama Türküsü)* adlı filmi Altın Palmiye aldı. Fransız oyuncu Louis de Funes öldü. Andy Garcia ve Juliette Binoche film kariyerlerine başladı.

1984 Hindistan Başbakanı Indira Gandi, iki koruma tarafından öldürüldü. Uzay mekiği "Challenger" uzaya fırlatıldı. *Ghostbusters (Hayalet Avcıları)* filmi gösterime girdi. Milos Forman, *Amadeus* filmiyle En İyi Yönetmen Oscar'ı aldı. François Truffaut öldü. Tim Roth, *The Hit* filmiyle sinema kariyerine başladı.

1985 Akira Kurosawa, destansı filmi *Ran*'ı çekti. Rock Hudson AIDS nedeniyle öldü. ABD'de, *Geleceğe Dönüş* filmi en çok hasılat elde eden yapım oldu. Dünya nüfusu 5 milyara yaklaştı. Orson Welles öldü. Fransız yazar Claude Simon, Nobel Edebiyat Ödülü aldı.

1986 Çernobil nükleer felaketi yaşandı. İspanya ve Portekiz Avrupa Birliği'ne girdi. Arjantinli yazar Jorge Luis Borges öldü. *Top Gun* fil-

mi gösterime girdi. Kim Basinger ve Mickey Rourke, *Dokuz Buçuk Hafta* filminde rol aldı. Oyuncu Cary Grant ve yönetmen Tarkovski öldü. Jennifer Lopez, film kariyerine başladı.

1987 Filistinliler, İsrail'e karşı ilk "intifada" hareketini başlattı. Kevin Costner, Sean Connery ve Robert de Niro, *Untouchables (Dokunulmazlar)* filminde rol aldı. Oyuncu Palo Negri öldü. Sandra Bullock ve George Clooney film kariyerlerine başladı. Andy Warhol öldü.

1988 Sovyetler Birliği'nin çöküşü başladı. İstanbul'da Fatih Sultan Mehmet Köprüsü tamamlandı. Enzo Ferrari 90 yaşında öldü. *Rain Man* ve *Die Hard* filmleri büyük gişe hasılatı yaptı. Julia Roberts film kariyerine başladı.

1989 Berlin Duvarı yıkıldı. Sovyet egemenliğindeki Doğu Avrupa ülkelerinde devrim başladı. Çin Tiananmen Meydanı'nda öğrenciler askerler tarafından öldürüldü. Tim Burton *Batman* filmini çekti. Yönetmen Sergio Leone öldü. Brad Pitt, film kariyerine başladı.

1990 Nelson Mandela serbest bırakıldı. Yapısalcı Marksist düşünür Louis Althusser öldü. Irak Kuveyt'i işgal etti. Doğu ve Batı Almanya birleşti. *Pretty Woman* filmi büyük başarı elde etti. *Kurtlarla Dans*, En İyi Film Oscar'ı aldı. Ava Gardner öldü. Catherine Zeta-Jones film kariyerine başladı.

1991 Sovyetler Birliği dağıldı. Körfez Savaşı başladı. Mesut Yılmaz başbakan oldu. Jodie Foster, *Kuzuların Sessizliği* filmiyle adını duyurdu. Coen Kardeşler'in filmi *Barton Fink* Altın Palmiye kazandı. Fransız şarkıcı ve oyuncu Yves Montand öldü. Milla Jovovich film kariyerine başladı.

1992 Soğuk Savaş resmen sona erdi. Bosnalı Sırplar ayaklandı. Zonguldak'ta bir kömür madeninde 263 kişi öldü. Yugoslavya dağıldı. Kevin Costner *Bodyguard* filmiyle, Sharon Stone *Temel İçgüdü* filmiyle büyük gişe hasılatı elde etti. Penelope Cruz film kariyerine başladı.

1993 Çekoslovakya dağıldı. Steven Spielberg *Jurassic Park* filmini çekti. America Online, internet üzerinden e-mail hizmetini başlattı. Bill Clinton ABD başkanı seçildi. Toni Morrison Nobel Edebiyat Ödülü aldı. Tom Cruse *Şirket* filmiyle büyük başarı elde etti. Federico Fellini öldü. Vincent Cassel film kariyerine başladı.

1994 Mandela, Güney Afrika başkanı seçildi. Ruanda'da katliam yaşandı. Dream-Works film şirketi kuruldu. *Forrest Gump* filmi büyük başarı elde etti. Burt Lancaster öldü. Cate Blanchett film kariyerine başladı.

1995 Zaire'de ebola virüsü yayıldı. İsrail başbakanı İzak Rabin öldürüldü. *Toy Story* ve *Pocahontas* filmleri damgasını vurdu. *Braveheart (Cesur Yürek)* En İyi Film Oscar'ı aldı. Şarkıcı ve oyuncu Dean Martin öldü. Charlize Theron film kariyerine başladı. Sadri Alışık öldü.

1996 İngiltere'de "deli dana" hastalığı baş gösterdi. Coen Kardeşler *Fargo* filmini yönetti. İtalyan oyuncu Marcello Mastroianni öldü. *İngiliz Hasta* En İyi Film Oscar'ı aldı. Edward Norton film kariyerine başladı. Aliye Rona öldü.

1997 Hong Kong, Çin yönetimine geçti. Prenses Diana, Fransa'da trafik kazasında öldü. James Cameron *Titanic* filmini yönetti. İranlı yönetmen Abbas Kiorastami'nin *Taste of Cherry (Kirazın Tadı)* filmi Altın Palmiye aldı. Oyuncu James Stewart öldü. Orlando Bloom film kariyerine başladı.

1998 Viagra piyasaya çıktı. Google hizmete başladı. HDTV yayını başladı. Mitch Kasırgası Orta Amerikayı vurdu; 18 bin kişi öldü. Theodoros Angelopoulos'un *Sonsuzluk Ve Bir Gün* filmi Altın Palmiye aldı. *Er Ryan'ı Kurtarmak* filmi büyük gişe hasılatına ulaştı. Yönetmen Alan Pakula öldü. Eva Mendes film kariyerine başladı.

1999 Hugo Chavez Venezuela başkanı seçildi. Euro, Avrupa para birimi oldu. *The Blair Witch Project (Blair Cadısı)* 30 bin dolara çekildi ancak büyük hasılat elde etti. Büyük Marmara depremi yaşandı. *The Matrix* filmi büyük gişe hasılatı elde etti. Stanley Kubrick öldü.

2000 Film endüstrisi altı büyük şirket tarafından kontrol edilmeye başlandı: Disney, NBC Universal, Time Warner, Sony, Fox, Viacom. Dünya nüfusu 6 milyarı geçti. Londra'da Tate Modern galerisi açıldı. *Gladyatör* filmi büyük başarı elde etti. Kemal Sunal öldü. Nuri Bilge Ceylan *Mayıs Sıkıntısı* filmini çekti.

2001 ABD'de, teröristler, Dünya Ticaret Merkezi'ne saldırdı. Uçaklarla yapılan intihar saldırısı iki kuleyi yerle bir etti. ABD, Afganistan'ı işgal etti. Ariel Sharon İsrail başbakanı seçildi. Hironobu Sakaguchi, *Final Fantasy: The Spirits Within* filmini çekti; bu, tamamı bilgisayarla

yapılmış ilk filmdi ancak gişede hayal kırıklığı yarattı. V. S. Naipaul, Nobel Edebiyat Ödülü aldı. Jean-Pierre Jeunet, *Amélie* adlı filmini çekti.

2002 Yugoslavya'nın eski başkanı Slobodan Miloseviç, savaş suçları nedeniyle mahkemeye çıktı. *Yüzüklerin Efendisi* ve *Harry Potter* sinemalarda büyük ilgi gördü. Roman Polanski'nin *Piyanist* adlı filmi, Cannes'da Altın Palmiye aldı. Yönetmen Billy Wilder öldü.

2003 İkinci Körfez Savaşı: ABD Birlikleri Irak'ı işgal etti. Saddam Hüseyin yakalandı. Filistin asıllı eleştirmen ve yazar Edward Said öldü. Quantin Tarantino, *Killl Bill* adlı filmini çekti. Katharine Hepburn öldü. Nuri Bilge Ceylan, *Uzak* adlı filmiyle Cannes'da Büyük Jüri Ödülü aldı.

2004 Michael Moore, gerilla belgeseli *Fahrenheit 911*'i çekti. Filistin lideri Yaser Arafat Fransa'da öldü. Facebook kuruldu. Ray Charles öldü. Orlando Bloom ve Brad Pitt *Troya* filminde rol aldı.

2005 Paramount, Dream Works'ü satın aldı. Papa İkinci John Paul öldü. Dünya nüfusu 6 buçuk milyara ulaştı. Oyun yazarı Arthur Miller öldü. Herold Pinter Nobel Edebiyat Ödülü aldı. *King Kong* yeniden çekildi. Costa Gavras *Le Couperet* adlı filmini çekti.

2006 YouTube, internette hizmete başladı. Al Jazeera kanalı, İngilizce yayına başladı. Türk asıllı müzik yapımcısı Arif Mardin öldü. Orhan Pamuk Nobel Edebiyat Ödülü aldı. Guillermo del Toro, *Pan'ın Labirenti* adlı filmini çekti. Amerikalı şarkıcı James Brown öldü.

2007 Bulgaristan ve Romanya Avrupa Birliğine dahil oldu. Ingmar Bergman ve Michelangelo Antonioni öldü. Pakistan eski başbakanı Benazir Butto öldürüldü. Luciano Pavarotti öldü. *Örümcek Adam 3* büyük gişe hasılatı elde etti.

2008 Tüm dünyada ekonomik kriz yaşandı. Kosova, bağımsızlığını ilan etti. Fidel Castro, başkanlık görevinden ayrıldı. Çin'de yaşanan 7.9 büyüklüğündeki depremde 80 bin kişi öldü. Sırp müzisyen ve Çingene müziğinin büyük ustası Şaban Bayramoviç öldü. Cengiz Aytmatov öldü. Hint yapımı *Slumdog Millionaire*, En İyi Film Oscar'ı aldı. Paul Newman öldü. Nuri Bilge Ceylan, 61. Cannes Film Festival'indei *Üç Maymun* adlı filmiyle En İyi Yönetmen Ödülü aldı.

2009 Türkiye, BM Güvenlik Konseyi üyesi seçildi. Meksika'da başlayan grip salgını tüm dünyaya yayıldı. David Carradine öldü. *Avatar*, büyük gişe hasılatı elde etti. Zeki Ökten, Cüneyt Gökçer ve Halit Refiğ öldü.

2010 Avrupa'da, Yunanistan'ın kredi derecesinin düşürülmesiyle borç krizi başladı. Online yayıncı Wikileaks, ülkelerin gizli istihbarat bilgilerini yayınlamaya başladı. Fransız yönetmen Eric Rohmer öldü. Mario Vargas Llosa Nobel Edebiyat Ödülü aldı. Colin Firth, *The King's Speech* filminde oynadı. Dennis Hopper ve Claude Chabrol öldü.

2011 Japonya'da, 9.1 büyüklüğündeki depremin ardından tsunami yaşandı: 16 bin kişi öldü, 4 bin kişi kayboldu. Tunus başta olmak üzere birçok Arap ülkesinde halk ayaklanması yaşandı: Arap Baharı. Hüsnü Mübarek istifa etti. Muammer Kaddafi öldürüldü. Suriye'de halk ayaklandı; askerler halka ateş açtı. Thomas Tranströmer Nobel Edebiyat Ödülü aldı. Woody Allen, romantik-komedi filmi *Midnight in Paris*'i çekti. Sidney Lumet öldü. Nuri Bilge Ceylan, 64. Cannes Film Festivali'nde *Bir Zamanlar Anadolu'da* adlı filmiyle Jüri Büyük Ödülü kazandı. Ömer Lütfi Akad öldü.

Sinemanın İlkleri

BELGESEL ve DENEYSEL SİNEMA

Belgesel sinemanın doğuş sancılarını ve yadinci sanatın ilk belgeselcilerini film öyküleriyle birlikte veren bu çalışma, aynı zamanda, belgesel türleri üzerine genel bir bakış. Flaherty, Grierson, İngiliz Belgesel Hareketi, Dziga Vertov ve Kamerâlı Adam, Kent Senfonileri ve propaganda belgeselleri çoğu kez sinopsisleriyle birlikte sunuluyor...

Sürrealistler, dadacılar. Bunuel, Dali, Man Ray, Marcel Duchamp, Maya Deren ve çok sayıda aykırı sinemacı en özgün çalışmalarıyla okurla buluşuyor... Belgeselin ve deneyselin ilkleri...

Ön Kapak Fotoğrafı: Meshes of the Afternoon,Maya Deren, National Film Registry, Libary of Congress, 1943

ISBN 978-975-8565-80-1

www.kare-etik.com